

Nr 76.

Ankom till riksdagens kansli den 15 juni 1945 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående reformering av lösdriverilagstiftningen.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 72, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Hedlund* i Östersund hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för 1946 års riksdag framlägga förslag till ny lösdriverilagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med lösdriverilagstiftningskommitténs år 1939 avgivna förslag i ämnet.

Beträffande motiveringen för denna hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen ha på begäran av utskottet yttranden avgivits av socialstyrelsen och strafflagberedningen. Yttrandena finnas såsom bilagor fogade vid detta utlåtande.

Den nu gällande lagen angående lösdrivares behandling utfärdades den 12 juni 1885 och har sedan dess undergått endast smärre ändringar.

Såsom lösdriverare behandlas enligt lagen *dels* (1 § första stycket) den som sysslolös stryker omkring från ort till annan utan medel till sitt uppehälle, där ej omständigheterna ådagalägga att han söker arbete, *dels* (1 § andra stycket) den vilken eljest, utan att äga medel till sitt uppehälle, underlåter att efter förmåga söka ärligen försörja sig och tillika förer ett sådant levnadssätt, att våda därav uppstår för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet. Personer under 21 år behandlas dock ej som lösdriverare (1 § tredje stycket).

Den som beträdes med lösdriveri må anhållas av polisman eller av tillsyningsman, som utsetts att ha tillsyn å bettlare. Den anhållne skall ofördröjligen inställas till förhör, å landet inför landsfiskal och i stad inför stadsfiskal. Befinnes vid förhöret lösdriveri föreligga, må fiskalen meddela den anhållne varning. Varningen blir icke omedelbart definitiv utan skall underställas länsstyrelsens prövning. För sådant ändamål skall den som meddelat varningen över förhöret upprätta protokoll, därav en avskrift inom viss tid skall tillställas länsstyrelsen. Är den varnade missnöjd med varningen, har han möjlighet att vid muntligt förhör eller genom skriftliga påminnelser försvara sig inför länsstyrelsen. Finner länsstyrelsen efter företagen

prövning varningen befogad, kungör länsstyrelsen densamma för rikets polismyndigheter genom att införa den i Tidning för polisunderrättelser. Är anhållen lösdrivare okänd och kan hans identitet ej utredas, skall han häktas och sändas till länsstyrelsen, som införskaffar erforderliga upplysningar till fastställande av hans identitet och därefter själv meddelar varning, därest sådan anses böra ifrågakomma (2 §).

Den som inom två år från meddelad varnings kungörande ånyo beträdes med lösdriveri må efter hållet förhör häktas och sändas till länsstyrelsen. På samma sätt förfares med den som inom två år efter frigivning från tvångsarbetsanstalt ånyo gör sig skyldig till lösdriveri. Den häktade underkastas förhör av länsstyrelsen, som, därest lösdriveri anses föreligga, må döma honom till viss tids tvångsarbete. Denna tid skall vara minst en månad och högst ett år; dock kan densamma, därest lösdrivaren förut undergått tvångs- eller straffarbete eller eljest försvärande omständigheter förekommit, bestämmas till högst tre år. Föreligga förmildrande omständigheter, kan länsstyrelsen inskränka sig till att meddela den häktade förnyad varning (3 och 4 §§).

Över utslag, varigenom länsstyrelsen ådömt någon tvångsarbete, kan den dömda anförda besvär hos Konungen. Besvären prövas i högsta domstolen. Länsstyrelsens beslut angående varning får icke särskilt överklagas (6 §).

I stad, där poliskammare finnes, utövar poliskammaren i fråga om lösdrivares behandling den myndighet som eljest tillkommer länsstyrelsen. Stadsfiskals och landsfiskals åligganden enligt lagen kunna i vissa fall fullgöras av polisman (16 §).

Den som till följd av ålderdom, kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte är oförmögen att genom arbete förvärva vad till livets uppehållande oundgängligen erfordras, må ej dömas till tvångsarbete och ej heller, om han börjat undergå sådant, fortfara därmed (7 §). Den som är i behov av vård å sinnessjukhus kan dock kvarhållas å tvångsarbetsanstalt intill dess sådan vård kan beredas honom.

Tvångsarbete förrättas i allmän tvångsarbetsanstalt, så ordnad att för brott straffade i allmänhet särskiljas från andra samt att de dömda hållas till lämpligt arbete efter olika arbetsförmåga (9 §).

Vid frigivningen skall tvångsarbetaren av anstaltens föreståndare förpassas till den kommun, där han har sin hemort. Efter medgivande av länsstyrelsen må han dock kunna förpassas till annan ort, där han erbjudits anställning hos välkänd och pålitlig person eller utsikt till arbete finnes eller där han har att ombesörja någon viktig angelägenhet (10 §).

Frigiven tvångsarbetare skall ofördröjligen begiva sig till förpassningsorten och, om orten är stad där polismästare finnes, anmäla sig hos denne inom 24 timmar efter ankomsten. Den som blivit dömd till tvångsarbete i sex månader eller därutöver får ej under två år efter frigivandet utan sär-

skilt tillstånd av polismyndigheten uppehålla sig utom den kommun, dit han förpassats. I stad, där polismästare finnes, är han därjämte skyldig att å de tider och i den ordning som polismästaren bestämmer göra anmälan om bostad och försörjningsmedel. Visar den frigivne tredska att efterkomma honom ålagda skyldigheter, skall han ånyo häktas och behandlas på samma sätt som en för lösdriveri häktad person (12 §).

Därest den som undergår tvångsarbete skulle komma i förändrade villkor, så att hans kvarhållande i anstalten icke längre är av nöden, äger länsstyrelsen i det län, där anstalten är belägen, förordna om hans frigivande (13 §).

Polis- och tillsyningsmän skola hålla noggrann tillsyn över lösdrivare. Kommunalmyndigheterna och tillsyningsmännen böra låta sig angeläget vara att bereda lösdrivare utväg till arbete (15 §).

Tvångsarbete kan ådömas även enligt *fattigvårdslagen* (74—76 §§) och *barnvårdslagen* (72 §). Härom gäller följande. Om understödstagare eller försörjningspliktig, som enligt någon av nämnda lagar intagits å anstalt eller inställt sig eller hämtats till förrättande av arbete utanför anstalt, undandrager sig att fullgöra anvisat arbete eller visar tredska att efterkomma givna föreskrifter eller gör sig skyldig till uppförande, som strider mot sedlighet eller god ordning, samt varning i viss stadgad ordning ägt rum utan att den felande låter rätta sig av varningen, kan han, på framställning av fattigvårdsstyrelsen, barnavårdsnämnden eller vederbörande anstaltsstyrelse, av länsstyrelsen ådömas tvångsarbete under minst en och högst sex månader. Tvångsarbetet förrättas i tvångsarbetsanstalt eller i vissa undantagsfall i kronohäkte. I fråga om verkställighet av tvångsarbetet gälla lösdrivarlagens bestämmelser i tillämpliga delar.

I 92 § *fattigvårdslagen* finnas även vissa bestämmelser om *bettleri*. Enligt dessa må den, som efter fyllda 21 år gör sig förfallen till bettleri, tilllåter barn under sexton år, som står under hans vård, att bettla eller använder barn eller andra att bettla för sin räkning, anhållas och behandlas såsom lösdrivare. Inom varje fattigvårdssamhälle skall fattigvårdsstyrelsen anställa behöfligt antal tillsyningsmän, vilka ha att anhålla bettlare och inställa dem, därest de ej på grund av föreliggande fattigvårdsbehov böra överlämnas till samhällets fattigvårdsstyrelse, till förhör som avses i lösdrivarlagen.

Frågan om revision av lösdriverilagstiftningen har varit föremål för ett flertal *utredningar* och vid åtskilliga tillfällen behandlats av riksdagen.

År 1907 uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté, den s. k. *fattigvårdslagstiftningskommittén*, att utarbeta förslag till förändrad lagstiftning angående lösdrivares behandling. Kommittén — som fått sig anförtrodd jämväl vissa

andra omfattande lagstiftningsuppgifter — avgav den 21 december 1922 betänkande med förslag till »lag om lösdrivares behandling» m. fl. författningar (statens offentliga utredningar 1923: 2). Sedan betänkandet varit utremitterat till åtskilliga myndigheter och sammanslutningar m. fl. samt dessa avgivit utlåtanden i ärendet, uppdrog Kungl. Maj:t den 20 juni 1924 åt numera häradshövdingen Ragnar von Koch att inom socialdepartementet biträda med överarbetning av kommitténs lagförslag. Den 30 juni 1926 avgav von Koch betänkande med förslag till »lag om behandling av vissa arbetsvilliga och samhällsvådliga» m. fl. författningar (statens offentliga utredningar 1926: 9). Även detta förslag blev efter remiss föremål för yttranden av myndigheter m. fl. Därefter tillkallade chefen för socialdepartementet enligt Kungl. Maj:ts den 9 juni 1927 meddelade bemyndigande tre sakkunniga för att inom departementet biträda med överarbetning av 1926 års förslag. Den 30 maj 1929 avgåvo de sakkunniga betänkande med förslag till »lagstiftning om åtgärder mot lösdriveri samt åtgärder mot sedeslöst leverne av samhällsskadlig art» (statens offentliga utredningar 1929: 9). Efter det yttranden avgivits över förslaget, blev detsamma omarbetat inom departementet, varefter Kungl. Maj:t genom propositionen nr 240 för 1930 års riksdag framlade förslag till »lag om åtgärder mot vanartigt levnadssätt (vanartslag)» m. m. Propositionen blev på grund av bristande tid icke föremål för sakbehandling utan avsågs av riksdagen. Inom socialdepartementet fullföljdes emellertid arbetet för lösdrivarlagstiftningens revision, och 1930 års proposition undergick därvid — i viss del efter inhämtande av yttrande från samtliga länsstyrelser, socialstyrelsen och statskontoret — åtskilliga ändringar. Nytt förslag till vanartslag förelades därefter 1931 års riksdag genom propositionen nr 100. I sitt över propositionen avgivna utlåtande, nr 36, ansåg sig andra lagutskottet icke kunna biträda den lösning som vissa centrala frågor erhållit i det framlagda förslaget. Enär viss ytterligare utredning vore erforderlig och då de ändringar i den föreslagna lagtexten, som betingades av utskottets i förhållande till förslaget avvikande uppfattning i åtskilliga hänseenden, vore av sådan omfattning, att desamma icke lämpligen borde vidtagas av utskottet, avstyrkte utskottet bifall till propositionen. I syfte att befordra en reform av lösdrivarlagstiftningen angav emellertid utskottet i utlåtandet sin ställning till vissa frågor av större principiell vikt. Vid ärendets behandling i riksdagen bifölls utskottets hemställan med utslutande av motiveringen.

År 1935 väcktes inom andra kammaren en motion, nr 446, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att upphäva lösdrivarlagen. I utlåtande, nr 7, över motionen erinrade andra lagutskottet om att ett omfattande utredningsarbete påginge rörande revision av lösdrivarlagen. Även om bestämmelserna i denna lag icke kunde anses vara till alla delar tillfredsställande, vore det dock enligt utskottets mening uppenbart, att lösdrivarlagen

icke kunde upphävas utan att samtidigt ersättas med annan lagstiftning till skydd mot och till stöd åt de personer som på grund av sitt levnadssätt måste bliva föremål för ingripanden från samhällets sida. Utskottet hemställde därför, att motionen icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Riksdagen godkände utlåtandet.

År 1937 uppdrog Kungl. Maj:t åt en kommitté, 1937 års lösdriverilagstiftningskommitté, att verkställa utredning och framlägga förslag bl. a. angående en revision av lösdrivarlagen. Till fullgörande av sitt uppdrag avgav kommittén den 31 augusti 1939 betänkande med förslag till lag om arbetsföstran m. m. (statens offentliga utredningar 1939: 25). Sedan yttranden över förslaget inhämtats från ett stort antal myndigheter och sammanslutningar, har frågan fått vila. Utskottet återkommer till kommittéförslaget nedan.

Frågan om revision av lösdriverilagstiftningen berördes i korthet i en debatt i första kammaren den 20 december 1941. På en av herr Schlyter till chefen för socialdepartementet framställd fråga, huruvida denne hade för avsikt att vidtaga några åtgärder i anledning av lösdriverilagstiftningskommitténs av socialstyrelsen i väsentliga delar tillstyrkta förslag till lag om arbetsföstran, yttrade departementschefen bl. a.: Alla vore ense om att gällande lösdriverilagstiftning vore otidsenlig och att en omgestaltning av densamma måste vidtagas. Beträffande innehållet i och utformningen av den nya lagstiftning, som borde tillskapas, vore emellertid meningarna i flera viktiga hänseenden mycket delade. Särskilt i två hänseenden, nämligen i fråga om vilken myndighet som skulle utgöra första instans vid lösdrivares behandling samt rörande vilken myndighet som skulle vara dömande i lösdrivarmål, hade lösdriverilagstiftningskommitténs förslag rönt starkt motstånd. Flera myndigheter, bl. a. också socialstyrelsen, hade förklarat, att med hänsyn till den kostnadsökning för statsverket, som ett antagande av kommitténs förslag skulle föranleda, ett genomförande därav, vare sig i oförändrat skick eller med föreslagna ändringar, icke borde ifrågakomma i rådande statsfinansiella läge. Från några håll, bl. a. även socialstyrelsen, hade emellertid ifrågasatts vissa provisoriska, ej nämnvärt kostnadskrävande åtgärder. Departementschefen hade sin uppmärksamhet riktad på frågan, om och i vad mån sådana åtgärder för det dåvarande kunde och borde vidtagas. Viss utredning härom påginge. Något bestämt besked, huruvida resultat härav komme att föreläggas 1942 års riksdag, kunde departementschefen emellertid icke lämna.

I lösdriverilagstiftningskommitténs betänkande gjordes i fråga om formerna för samhällsingripande åtskillnad mellan egentliga lösdrivare och prostituerade.

Beträffande de egentliga lösdrivarna framhöll kommittén, att

det vore lösdrivarvårdens kardinalpunkt att åstadkomma en differentierad behandling av olika lösdrivartyper. Även om det vore av stor betydelse att samhället sattes i stånd att med effektiva medel *skydda sig* mot de farligare yttringarna av lösdriveri, så måste det anses vara av ännu större vikt att utvägar skapades för *tillrättaförande* av lösdrivarna redan på ett tidigt stadium, d. v. s. då deras asocialitet ännu icke vore så utpräglad. Erfarenheten gåve vid handen att en icke obetydlig del av lösdrivarna förfallit till asocialt levnadssätt, icke på grund av några aktiva brottslingstendenser utan på grund av en psykiskt betingad passivitet inför samhällslivets krav på anspänning och självverksamhet. Icke sällan vore lösdrivarna behäftade med psykiska eller fysiska defekter i sådan utsträckning att vård vore erforderlig. I motsats till nuvarande lösdrivarlag, som ju huvudsakligen hade repressiv karaktär, borde en reformerad lösdrivarlagstiftning därför ägna en icke oväsentlig uppmärksamhet åt frågan om anordnandet av *hjälpåtgärder* av olika slag. I denna del överensstämde kommitténs förslag i stor utsträckning med tidigare reformförslag. — Att den nuvarande formen för *tvångsåtgärder* mot lösdrivarna, d. v. s. ådömande av tvångsarbete på bestämd tid, icke erbjöde tillfredsställande möjligheter till rationell behandling vore allmänt vitsordat. Tidigare reformförslag hade också beaktat detta förhållande och föreslagit det tidsbestämda tvångsarbetets ersättande med intagande på speciella arbetsanstalter under en relativt obestämd tidrymd samt med möjlighet till villkorlig utskrivning av den intagne. Kommitténs förslag intoge samma ståndpunkt.

Rörande frågan om organet för vidtagande av hjälpåtgärder yttrade kommittén bl. a., att ett av de viktigaste spörsmålen i en reformerad lösdrivarlagstiftning vore valet av de organ som skulle omhändervärd den omedelbara tillämpningen av den nya lagstiftningen. Så länge behandlingen av lösdrivare — såsom fallet vore enligt gällande lag — huvudsakligen hade repressiv karaktär, kunde några bärande invändningar av principiell natur näppeligen framställas mot anordningen att låta polismyndigheten få ett mycket stort inflytande vid lösdrivarlagstiftningens tillämpning. Annorlunda bleve förhållandet om vidtagandet av förebyggande och stödjande åtgärder infogades som ett led i lösdrivarvården. I ett sådant system måste på grund av sakens natur polismyndighetens ställning bli en annan. Att helt utesluta nämnda myndighet från befattning med lösdrivarärenden kunde naturligen icke komma i fråga. Bland lösdrivarklientelet funnes ju kriminella element i stor utsträckning, och det stode i full överensstämmelse med polismyndighetens uppgift att svara för upprätthållande av allmän ordning och säkerhet i samhället, om man till nämnda myndighet överlät rätten och skyldigheten att ingripa mot de svårare arterna av lösdriveri. I ett system med differentierade åtgärder förutsattes emellertid för avgörandet av frågan, huruvida sådana omständigheter förelåge att ett tvångsingripande måste företagas, en

prövning av vederbörande individs karaktär, livsföring och förbättringsbarhet, och detta bedömande skilde sig i hög grad från det straffrättsliga avgörandet av frågan, huruvida en person gjort sig skyldig till en gärning som krävde mera repressiva åtgärder från samhällets sida. Det vore av största vikt att de organ som i första hand skulle omhändervä denna synnerligen grannliga prövning omfattades med förtroende av den allmänna folkmeningen. Detta torde säkrast bliva fallet, om ett lekmannelement deltog i prövningen. Att polismyndigheten å andra sidan icke vore det lämpligaste organet för utövandet av hjälpverksamhet och vidtagandet av förebyggande åtgärder torde vara uppenbart. — Efter övertägande av olika möjligheter för frågans lösning stannade kommittén vid att föreslå, att primärorganet för handhavande av lösdrivarvården skulle vara den övervakningsnämnd som omförmåles i lagen om villkorlig dom. Enligt nämnda lag må allmän underrätt tillsätta sådan nämnd för behandling av vissa i lagen angivna frågor. Flera domstolar må förena sig om gemensam övervakningsnämnd. Nämnden är alltså endast ett fakultativt organ, d. v. s. domstol har rätt men icke skyldighet att tillsätta sådan nämnd. För att övervakningsnämnden skulle kunna tjänstgöra som lösdrivarorgan föreslog kommittén, att nämnden skulle göras obligatorisk.

Kommittén föreslog, att det skulle ankomma på de allmänna domstolarna att besluta om tvångsåtgärder mot lösdrivare. Icke blott genom sin organisation utan även med hänsyn till sin rutin i fråga om bevisprövning och lagtillämpning och hela den procedur, som genom rättegångsordning och praxis utbildat sig vid domstolarna till garanterande av rättssäkerheten, måste domstolarna enligt kommitténs åsikt anses äga bättre förutsättningar än administrativa organ att handlägga och avgöra mål och ärenden som utmynnade i beslut om långvarigt frihetsberövande.

Beträffande de särskilda bestämmelserna i kommitténs förslag till åtgärder mot lösdrivare må nämnas följande.

Övervakningsnämnd skulle upptaga lösdrivarärende antingen själmant eller efter anmälan från polis- och åklagarmyndigheter, fattigvårdsstyrelse, nykterhetsnämnd eller barnvårdsnämnd. Utredning i ärendet skulle i första hand verkställas genom polismyndighets försorg. Därefter skulle den för lösdriveri misstänkte inställas till förhör inför övervakningsnämnden.

Om lösdrivare lämpligen borde omhändertagas för fattigvård, sjukvård eller alkoholistvård, skulle nämnden söka föranstalta om att sådan vård komme till stånd. I annat fall skulle nämnden allvarligen tillhålla lösdrivaren att föra ett ordentligt liv samt noggrant upplysa honom om de påföljder som i annat fall kunde inträda för honom. Därjämte skulle det åligga nämnden att, där så erfordrades, under samarbete med andra offentliga eller enskilda institutioner, efter omständigheterna söka anskaffa lämpligt arbete åt lösdrivaren, söka bereda honom stöd hos anhöriga eller andra som befunnos

lämpliga och villiga att omhändertaga honom, söka bereda honom vård å hem eller anstalt av offentlig eller enskild natur eller vidtaga annan lämplig hjälpåtgärd. Om nu nämnd åtgärd beslutats, skulle nämnden ställa vederbörande under övervakning, såvida ej av särskilda skäl kunde antagas att han ändå skulle låta sig rätta. Övervakningstiden, som skulle bestämmas av nämnden, skulle vara högst två år. Beslut om övervakning skulle kunna förenas med åläggande för den övervakade att ställa sig till efterrättelse särskilda bestämmelser beträffande hans utbildning, arbetsanställning, vistelseort, bostad eller användande av fritid, att avhålla sig från bruk av rusdrycker, att underkasta sig behandling å sjukhus, alkoholanstalt eller annan anstalt, eller (och) att underkasta sig inskränkning i förfogandet över arbetsförtjänst eller andra tillgångar. Åläggande som nu sagts skulle dock icke kunna genomföras med tvång. Om nämnden fann det erforderligt för tillrättaförande av lösdrivaren, skulle nämnden kunna förordna om hans intagande på arbetshem. Beslut härom skulle verkställas genom länsstyrelsens försorg.

Åsidosatte den övervakade sina skyldigheter, skulle övervakningsnämnden kunna efter omständigheterna meddela strängare föreskrifter angående övervakningen, förlänga övervakningstiden, dock med högst två år utöver den ursprungligen bestämda tiden, tilldela den övervakade varning, meddela förordnande om hans intagande i arbetshem eller hänskjuta ärendet till domstol för prövning av frågan om den övervakades intagande i arbetsanstalt.

Lösdriverilagstiftningskommittén räknade med att övervakningsnämnden och övervakare i sin verksamhet skulle biträdas av de skyddskonsulenter, som tillsatts för att taga befattning med övervakning, tillsyn och annan verksamhet beträffande villkorligt dömda och villkorligt frigivna.

Fråga om intagande av lösdrivare i arbetsanstalt skulle enligt kommitténs förslag kunna av övervakningsnämnden hänskjutas till domstol även utan att nämnden dessförinnan vidtagit ovan angivna mildare åtgärder. I vissa fall skulle åklagare äga att själv anhängiggöra talan om intagande i arbetsanstalt.

Till intagande i arbetsanstalt skulle kunna dömas

1. den som visat tredska att efterkomma föreskrift som meddelats i samband med beslut om övervakning;

2. den som, efter intagande å arbetshem, avvek därifrån eller undandrog sig att där fullgöra anvisat arbete eller eljest gjorde sig skyldig till uppförande som störde ordningen på arbetshemmet, så ock den som, medan han var utskriven på prov från dylikt hem, visade tredska att efterkomma för honom gällande föreskrifter;

3. den som, efter slutlig utskrivning från arbetshem, beträddes med lösdriveri, såframt vid tiden för talans anhängiggörande två år ännu ej förflutit från det han utskrevs;

4. den som efter slutlig utskrivning från arbetsanstalt ånyo beträddes med lösdriveri.

Beträffande lösdrivare, som led av sinnessjukdom, sinnesslöhet eller annan rubbning av själsverksamheten och på grund därav var i behov av vård å särskild vårdanstalt, skulle domstolen förordna om hans omhändertagande för sådan vård.

Den som intagits i arbetshem skulle få kvarhållas, om han frivilligt ingått i hemmet, högst ett år och eljest högst två år. Den som dömts till intagande i arbetsanstalt skulle få kvarhållas i regel under högst tre år, vilken tid dock skulle kunna förlängas till högst fem år. Utskrivning från arbetshem och arbetsanstalt skulle vara antingen villkorlig (utskrivning på prov) eller slutlig. Den som utskrivits på prov skulle stå under tillsyn under viss tid.

Beträffande frågan om åtgärder mot *prostituerade* anförde lösdriverilagstiftningskommittén bl. a., att det torde vara allmänt erkänt att den nuvarande lösdriverlagen icke gäve möjlighet till en rationell behandling av de prostituerade. Särskilt starkt framstode avsaknaden av varje slag av hjälp- och stödåtgärder. Lagen kände inga andra behandlingsformer än varning och tvångsarbete, av vilka varningen icke vore förknippad med några som helst åtgärder till vederbörandes tillrättaförande samt tvångsarbetsbehandlingen icke lämnade möjlighet till differentiering av klientelet. Icke minst bland de myndigheter som omhänderhade lagens tillämpning rådde enighet om dess bristfällighet, och detta hade i sin tur resulterat i att dessa iakttog en viss återhållsamhet vid lagens tillämpning. — Erfarenheterna från såväl vårt eget land som från utlandet gäve otvetydigt vid handen, att prostitutionens företeelsen icke ginge att utrota genom repressiva åtgärder. Alla försök att genom mer eller mindre drakoniska ingripanden mot de kvinnor som utövade prostitution hindra företeelsens utveckling hade enligt historiens vittnesbörd haft till huvudsaklig följd att formerna för prostitutionens utövning förändrats. Detta sammanhänge därmed att prostitutionen vore en produkt av en mångfald med varandra samverkande faktorer, av vilka vissa sammanhänge med den prostituerades individuella egenskaper, medan andra åter vore betingade av ekonomiska och sociala missförhållanden i samhället. Att ur detta komplex av faktorer utsöndra någon som skulle kunna karakteriseras såsom avgörande för prostitutionens förekomst och att angripa problemet med utgångspunkt härifrån vore därför fruktlöst. Kampen mot prostitutionen måste ingå som ett led i samhällets allmänna socialpolitik och denna kamp bleve framgångsrik i samma mån som man genom allmänna sociala åtgärder uppnådde en förbättrad folkhygien och bättre levnadsförhållanden.

Beträffande frågan om terapeutiska åtgärder mot dem som hemfallit åt prostitution gjorde kommittén skillnad mellan sedeslös ungdom under 21 år och vuxna prostituerade. En av kommittén föreslagen ändring av 22 § d)

barnavårdslagen med syfte att vidga förutsättningarna för ingripande mot ungdom har sedermera genomförts. I fråga om vuxna prostituerade var kommittén av den bestämda uppfattningen, att samhällsingripande mot dessa icke kunde motiveras av någon genom deras levnadssätt uppkommen abstrakt fara för den offentliga moralen, utan att därutöver måste föreligga vissa konkreta fakta av samhällsskadlig natur. Enligt kommitténs förslag skulle ingripande med lösdrivarbehandling mot en prostituerad kvinna icke kunna ske enbart av den anledningen att hon vore hemfallen åt sedeslöst leverne i tillfälliga förbindelser. Däremot kunde tydligen en prostituerad kvinna av annan anledning bli föremål för lösdrivarbehandling, t. ex. därför att hon bettlade eller läte andra bettla för sin räkning.

Kommittén utmönstrade alltså de prostituerade från det egentliga lösdrivarklientelet. Enligt kommitténs förslag skulle psykiskt efterblivna kvinnor i åldern 21—24 år, vilka förde ett oordentligt, lättjefullt eller sedeslöst liv, kunna omhändertagas enligt barnavårdslagen. Prostituerade, som vore hemfallna åt alkoholmissbruk, skulle kunna behandlas enligt alkoholistlagen. Beträffande kriminella prostituerade skulle finnas möjlighet för domstol att i samband med villkorlig dom meddela föreskrift angående omhändertagande av den dömda för arbetsfostran eller alkoholistvård. Kommittén föreslog slutligen, att vissa med prostitutionen sammanhängande gärningar av anstötlig art skulle kriminaliseras.

Utskottet finner ej anledning att i förevarande sammanhang lämna redogörelse för innehållet i de vid lösdriverilagstiftningskommitténs betänkande fogade reservationerna eller de över betänkandet avgivna yttrandena. Socialstyrelsens yttrande finnes intaget i »Sociala meddelanden» för 1940, nr 10 B.

Beträffande omfattningen av lösdrivarklientelet må lämnas följande *statistiska uppgifter*.

Enligt statistisk årsbok för 1944 dömdes under åren 1921—1942 till tvångsarbete

Årligen	Män	Kvinnor
1921/25	345	195
1926/30	316	141
1931/35	227	101
1936/40	139	39
1937	146	54
1938	139	23
1939	102	20
1940	80	31
1941	66	32
1942	70	27

Enligt uppgift i strafflagberedningens yttrande över förevarande motion voro, då yttrandet avgavs, endast 24 män och 10 kvinnor intagna på tvångsarbetsanstalt.

I lösdriverilagstiftningskommitténs betänkande lämnas vissa utförligare uppgifter. Enligt dessa anhölls under åren 1930—1937 årligen i medeltal 6 378 män ö ver 21 år för lösdriveri. Härav frigåvos utan åtgärd 3 901, varnades enskilt 1 448, varnades offentligt 705, ådömdes tvångsarbete 216 samt överlämnades till fattigvården 108. Beträffande kvinnor ö ver 21 år lämnas i betänkandet uppgifter för åren 1930, 1936 och 1937. Enligt dessa

	1930	1936	1937
anhölls för lösdriveri	587	793	534
frigåvos utan åtgärd	66	108	107
varnades enskilt	168	341	242
varnades offentligt	224	238	108
ådömdes tvångsarbete	110	72	50
voros sjuka eller överlämnades till fattigvården	19	33	27

Av de för lösdriveri anhållna kvinnorna var det övervägande flertalet prostituerade.

Strafflagberedningen har vid sitt yttrande över förevarande motion fogat vissa uppgifter (Bil. C—G) från polismyndigheterna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Norrköping. Bil. C samt E—G ha fogats vid detta utlåtande.

Den gällande lösdrivarlagen utfärdades 1885 och har sedan dess undergått endast mindre ändringar. Lagen känner endast två former för ingripande mot lösdrivarare, varning och tvångsarbete. Varning meddelas av landsfiskal respektive stadsfiskal men skall underställas länsstyrelsens eller, där poliskammare finnes, dennas prövning. Finner länsstyrelsen eller poliskammaren varningen befogad, kungöres den i Polisunderrättelser. Utan stöd av lag har utvecklats sig det förfaringsättet att polismyndigheterna i stor utsträckning tilldela personer som anhållits för lösdriveri s. k. enskild varning, vilken icke underställes länsstyrelsens eller poliskammarens prövning och ej heller kungöres. Tvångsarbete ådömes av länsstyrelse respektive poliskammare. Tvångsarbetet är tidsbestämt. Någon av lagen reglerad eftervård av frigivna finnes ej. — Tvångsarbete kan i vissa fall ådömas även enligt fattigvårds- och barnavårdsdagarna. *Utskottet.*

Frågan om revision av lösdriverilagstiftningen har varit aktuell under hela 1900-talet. Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har frågan varit föremål för ett flertal utredningar. Förslag till dess lösning ha genom propositioner förelagts 1930 och 1931 års riksdagar men ej vunnit bifall. Senast har utredning verkställts av 1937 års lösdriverilagstiftnings-

kommitté, som 1939 framlagt resultatet därav i ett betänkande med förslag till lag om arbetsfostran m. m.

I förevarande motion har yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville för 1946 års riksdag framlägga förslag till ny lösdriverilagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med lösdriverilagstiftningskommitténs förslag.

Det torde råda allmän enighet om att den gällande lösdriverilagstiftningen är i högsta grad otillfredsställande. Den kortfattade redogörelse som lämnats för utredningsarbetets gång och behandlingen av reformfrågan i riksdagen torde emellertid giva vid handen, att stora svårigheter finnas att komma till rätta med de problem som här möta. Även lösdriverilagstiftningskommitténs förslag har mött invändningar. Särskilt har kritik riktats mot kommitténs förslag beträffande spørsmålet vilka myndigheter skulle taga befattning med lösdrivarvården.

Den första frågan som möter när det gäller att taga ställning till förevarande motion är om det över huvud taget föreligger något behov av en särskild lösdriverilagstiftning, d. v. s. en speciallagstiftning mot de asociala företeelser som inrymmas under den gängse beteckningen lösdriveri. Att ett sådant behov föreligger har tidigare allmänt antagits. Jämväl lösdriverilagstiftningskommittén var av den uppfattningen. Beträffande den kvinnliga prostitutionen ansåg emellertid kommittén, att samhället borde begränsa sig till att vidtaga förebyggande åtgärder mot de tre grupperna unga, alkoholiserade och psykiskt abnorma prostituerade samt bekämpa vissa ur social synpunkt särskilt skadliga verkningar av prostitutionen men däremot icke borde söka lösa den praktiskt ogenomförbara uppgiften att genom lagstiftning komma prostitutionsföreteelsen som sådan till livs.

I strafflagberedningens yttrande över motionen har uttalats, att beredningens ledamöter och sakkunniga varit ense om att den nuvarande lösdriverilagstiftningen bör upphävas snarast möjligt. Beredningen delar lösdriverilagstiftningskommitténs uppfattning beträffande frågan om åtgärder mot kvinnliga prostituerade. Vad beträffar de manliga lösdrivarna har beredningen icke ansett det utan vidare klart att de nuvarande reglerna i lösdrivarlagen, när de upphävas, behöva ersättas av en särskild, mera socialt inriktad lösdriverilagstiftning. Enligt beredningens mening borde det övervägas, huruvida icke det behov av samhälleligt ingripande mot ifrågavarande klientel, som kunde föreligga, kunde utan särskild lösdriverilagstiftning tillgodoses genom andra sociala vårdformer jämte straffrättskipningen.

Vad angår personer, som enligt gällande lag dömas till tvångsarbete, har beredningen erinrat om att antalet tvångsarbetare nedgått så väsentligt att vid den tidpunkt då yttrandet avgavs endast 24 män och 10 kvinnor voro intagna på tvångsarbetsanstalt. Enligt beredningens mening gjorde verkställda utredningar sannolikt, att de personer som dömas till tvångsarbete

lämpligen skulle kunna omhändertagas inom sådana former av socialvård — sinnessjukvård, sinnesslövard, alkoholistvård och vård å arbetshem — för vilkas tillämplighet icke erfordrades någon särskild lösdriverilagstiftning. Undantag finge möjligen göras beträffande enstaka kvinnliga prostituerade, vilka emellertid, bl. a. med hänsyn till deras ålder, icke torde medföra några allvarligare olägenheter från samhällsskyddets synpunkt.

Beträffande den stora grupp av lösdrivare som icke dömes till tvångsarbete har inom beredningen gjorts gällande, att något behov av särskild lösdriverilagstiftning icke skulle föreligga under förutsättning att vissa mindre kompletteringar av strafflagen genomfördes. Flertalet av s. k. lösdrivare, som icke borde omhändertagas av den egentliga socialvården, skulle då kunna dömas till kriminalvårdande behandling. Beträffande återstoden betvivlade beredningen, att samhället genom att avskaffa det nuvarande varningsförfarandet skulle frånsäga sig ett viktigt avskräckningsmedel. Att införa en modernare anstaltsbehandling för vissa asociala som för närvarande lämnades på fri fot borde, särskilt med hänsyn till de skadliga biverkningar som vore förknippade med alla frihetsberövanden, om möjligt undvikas. Den viktigaste åtgärden för att tillrättaföra dem som hemfallit åt lösdriveri vore att skaffa dem arbete. I detta hänseende vore att märka, att under arbetsmarknadscommissionens ledning hölle på att tillskapas en fullständig organisation för arbetsberedning åt svårplacerad arbetskraft, till vilken även räknades personer som på grund av tidigare kriminalitet eller asocialitet hade svårt att vinna anställning.

Enligt vad som vidare anförts i beredningens yttrande hade beredningens ledamöter och sakkunniga varit ense beträffande det väsentliga av vad ovan återgivits. Men några hade likväl ansett det föga sannolikt, att samhället helt skulle kunna undvara en särskild lösdrivarbehandling av män. Frågan härom hade icke kunnat fullständigt belysas, eftersom beredningen icke haft tillräckligt material till sitt förfogande.

Socialstyrelsens majoritet har uttalat, att det icke funnes någon institution eller myndighet som ägde en sådan auktoritet och intoge en sådan ställning till förevarande problem att den kunde giva ett avgörande svar på frågan, huruvida behov föreligger av en särskild lösdriverilagstiftning. Socialstyrelsen har emellertid på anförda skäl kommit till det resultatet, att det icke kunde råda någon tvekan om att det föreläge behov av en ändamålsenligt social vårdform för att omhändertaga kroniskt antisociala och asociala element i samhället.

Utskottet, som delar strafflagberedningens åsikt att den nu gällande lösdriverilagstiftningen snarast bör upphävas, anser att starka skäl tala för att något behov av en särskild lösdriverilagstiftning ej föreligger, därest vissa mindre kompletteringar av strafflagen vidtagas. En viktig synpunkt som icke bör förbises i detta sammanhang är att kostnaderna för behandlingen

av lösdrivarklientelet säkerligen skulle bliva avsevärt lägre, om den av beredningen skisserade lösningen av frågan kunde genomföras än om lösdrivarvården reformerades i anslutning till lösdriverilagstiftningskommitténs förslag. Emellertid är spörsmålet om behovet av en särskild lösdriverilagstiftning icke tillräckligt belyst för att utskottet skall kunna taga slutlig ställning till detsamma. En förutsättning för en reform enligt de av beredningen uppdragna riktlinjerna är att densamma kommer att erbjuda erforderliga garantier för omhändertagande av asociala element, vilkas verksamhet utgör en fara för samhället, och för tillrättaförande av lösdrivarna på ett tidigt stadium, d. v. s. då deras asocialitet ännu icke är så utpräglad. Med hänsyn till det anförda synes frågan böra underkastas en mera ingående undersökning. Erforderliga utredningar torde kunna verkställas på relativt kort tid.

Under åberopande av vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om skyndsamt utredning beträffande frågan, huruvida behov föreligger av särskild lösdriverilagstiftning, och för riksdagen framlägga det förslag vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 15 juni 1945.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit
från första kammaren: herrar *Norman, Holmbäck, Linder, Olof Carlsson, Hage, Sten, Hallagård** och *Gunnar Andersson**;

från andra kammaren: fröken *Andersson*, herrar *Hellbacken**, *Ryberg, Hermansson*, fru *Johansson*, herrar *Larsson* i Östersund, *Johnsson* i Stockholm* och *Andersson* i Alfredshem.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till förslag nr 37 i 9 saml. 2 avd.

Bilaga I.

Till riksdagens andra lagutskott.

Genom beslut den 9 mars 1945 har Kungl. Maj:t anbefallt *socialstyrelsen* att avgiva yttrande över motionen II: 72 av herr Hedlund i Östersund angående reformering av lösdriverilagstiftningen. Med anledning härav får styrelsen anföra följande.

Lösdriverlagen tillkom för sextio år sedan, flera årtionden före den sociala skyddslagstiftningens genombrott i vårt land. Utmärkande för denna skyddslagstiftning är strävandet att differentiera behandlingen av de skydds- och vårdbehövande efter deras personliga förhållanden och att förlägga tillämpningen av lagstiftningen till av förtroendemän sammansatta samhällsorgan. Dessa drag saknas fullständigt hos lösdriverlagen, som, bedömd efter nutida krav på ändamålsenlighet, måste betraktas såsom underhållig.

Detta omdöme gäller i första hand *behandlingen av klientelet*. Denna utmärker sig för synnerlig torftighet i fråga om behandlingsmedel. Tillämpningsorganen sakna därför adekvata resurser, vilket medför, bland annat, stor ojämnhet i tillämpningen, så att vissa fall behandlas med onödig stränghet, andra med slapp efterlåtenhet. Möjlighet till hjälpåtgärder, som verkligen förtjäna denna beteckning, saknas nämligen helt och hållet. Den enda förebyggande åtgärd, som lagen känner, är varningen, men en sådan åtgärd som lösdriverlagens varning, vilken icke ingår såsom ett led i en fortgående verksamhet till den varnades skydd och hjälp, utövar enligt vad erfarenheten visat mycket ringa verkan och utgör därför icke någon förebyggande åtgärd i bemärkelsen av ett ingrepp med förebyggande effekt. Den andra av lagen anvisade åtgärden — intagning på tvångsarbetsanstalt på viss i utslaget angiven tid — företer stor likhet med frihetsstraff, som ådömes brottslingar; den har samma utpräglad repressiva karaktär som detta. Själva behandlingen å anstalt är på grund av anstaltssystemets otillfredsställande beskaffenhet behäftad med det svåra felet, att den knappast medger några som helst möjligheter till individualisering. Anstaltsklientelet är ju ingalunda ensartat utan inrymmer å ena sidan aktiva antisociala och kroniskt kriminella typer, slappa förslöade parasitnaturer samt psykiskt och moraliskt djupt förfallna individer, tillhörande samhällets bottenskikt, och å den andra mindre förkomna element, vilka blott till följd av de bristande möjligheterna till öppen vård över huvud taget behövt bli föremål för anstaltsvård. Att räkna med att anstaltsvården skall medföra någon gynnsam effekt för denna sistnämnda grupp vore att hängiva sig åt en illusion; det kan säkerligen med större fog befaras att anstaltsvistelsen i flertalet av dessa fall skall ha en skadlig inverkan.

En annan från humanitär synpunkt beklaglig följd av anstaltsväsendets bristande differentieringsmöjligheter är den onödiga strängheten hos anstalts-

regimen för de relativt godartade och socialt mindre förfallna av klientelet, vilken sammanhänger därmed att det på en anstalt är hänsynen till den mest svårdisciplinerbara delen av klientelet — och icke hänsynen till den hyggligaste delen — som bestämmer graden av stränghet hos anstaltsordningen.

Även i andra hänseenden är utformningen av tvångsätgården otillfredsställande. På grund av att vårdtidens längd i varje individuellt fall är fastställd på förhand är det icke möjligt att vid utskrivningen taga hänsyn till om vederbörande kan erhålla arbete eller eljest redligen försörja sig och om han över huvud taget har bättre utsikter att anpassa sig i samhället än vid intagningen. Denna stelhet hos lagen mildras icke av någon möjlighet att genom försökspermission under vårdtiden pröva hans förmåga att sköta sig i relativ frihet ute i samhället. Icke heller förekommer i allmänhet någon organiserad eftervård utan den frigivne tvångsarbetaren lämnas att själv söka bemästra de svårigheter av ekonomisk, psykologisk eller annan natur, som möta honom vid utskrivningen. Den så gott som totala bristen på ordnad eftervård är särskilt olycklig därigenom att den oförmedlade övergången från den noggrant reglerade anstaltsvistelsen till den fullständiga friheten vid utskrivningen är ägnad att utöva en i psykologiskt avseende mycket ogynnsam kontrastverkan på den frigivne.

Sammanfattningsvis gäller sålunda, att alla de tre olika stadier, av vilka behandlingen av klientelet består enligt modern skyddslagstiftning, nämligen förebyggande åtgärder, anstaltsbehandling och eftervård, äro gestaltade på ett alltigenom otillfredsställande sätt i den nuvarande lösdrivarlagen.

Det andra hänseende, vari denna lag skiljer sig på ett ofördelaktigt sätt från modern skyddslagstiftning, avser *beskaffenheten av det initiativtagande organet*. När det gäller att omhändertaga vårdbehövande av olika slag, såsom alkoholister samt försummade eller vanartiga barn, finner man det enligt nutida uppfattning påkallat, att detta organ har karaktären av en folkvald nämnd, bestående av kommunalt betrodda personer med olika politisk uppfattning samt skiftande ekonomisk och social ställning och sålunda på grund av sin sammansättning erbjudande garantier mot obefogade eller otillräckligt grundade ingripanden. Lösdrivarlagens anordning med en ensam person, en polistjänsteman, som initiativtagare till ingripandet framstår i jämförelse härmed i den allmänna meningen såsom ett mycket svagare skydd emot ensidiga och förhastade ingripanden.

Utvecklingen i det svenska samhället under de sextio år, som gått sedan lösdrivarlagen kom till stånd, har medfört att de former och organ för ingripande, som lagen anvisar, numera uppfattas som i hög grad otidsenliga. En ofrånkomlig följd härav har blivit, att lagtillämpningen slappats. Hårtill har också bidragit den växande insikten om att den nuvarande behandlingen ofta är verkningslös, mången gång rent av skadlig. Där möjlighet finnes att i stället tillämpa en annan lagstiftning, t. ex. alkoholistlagen, sker detta, vilket självfallet icke kan undgå att medföra bestämda konsekvenser, i allmänhet av besvärande slag, för dessa andra vårdformer. Lösdrivarlagen har sålunda nedsjunkit att bli en lag på avskrivning, vars tvångsätgård tillämpas mera undantagsvis. Det är under sådana förhållanden oundvikligt att tillämpningen framstår såsom slumpartad och godtycklig.

Här inställer sig nu frågan, om det måhända icke föreligger något verkligt behov av en särskild lösdrivarlagstiftning, varmed är att förstå en speciallag-

stiftning som har till föremål de kroniskt antisociala och asociala elementen i samhället. Det finns dess värre icke någon institution eller myndighet i vårt land, som äger en sådan auktoritet och intar en sådan ställning till förevarande problem, att den kan giva ett avgörande svar på denna fråga. En av de största bristerna hos den nuvarande lagstiftningen och organisationen på detta område är nämligen, att det icke finnes något organ, som har en fullständig överblick över lösdrivarfrågan och en samlad erfarenhet härom. Det finns därför ingen, som kan ge ett på obestridd sakkunskap grundat svar på den centrala frågan om storleken av det asociala klientel, mot vilket samhället måste lämna övriga medborgare skydd genom en särskild lagstiftning.

Lösdriveri är en missanpassningsföreteelse och består däri att ifrågavarande individer av olika anledningar sakna förmåga att ordna sin livsföring enligt gängse regler i samhället. Det ligger därför i sakens natur, att lösdriveriet skall ha talrika beröringspunkter med andra sociala sjukdomsföreteelser, som enligt erfarenheten också framträda i missanpassningsfenomen, nämligen psykiska sjukdoms- och svaghetstillstånd, alkoholism och kriminalitet.

Olika undersökningar rörande lösdrivarnas sinnesbeskaffenhet ha samstämmigt givit till resultat, att en övervägande del av de undersökta företett tecken på olika slag av själsliga brister eller rubbningar (imbecillitet av olika grader, sinnessjukdomar, psykisk invaliditet efter hjärnskador, neuroser och psykopatier). Denna starka frekvens av psykiska rubbningar och brister bland lösdrivarna ger vid handen, att frågan om en rationell behandling av lösdriveriet i första hand är ett vårdproblem.

En andra form av social missanpassning, med vilken lösdriveriet har vidsträckt beröring, är alkoholmissbruket. Med avseende härå erinrar styrelsen om sin undersökning år 1924 rörande manliga tvångsarbetare (Soc. Medd. årg. 1924, nr 5), enligt vilken drygt hälften av dessa voro alkoholmissbrukare.

Att lösdriveri sammanhänger med brottslighet är en gammal erfarenhet, som bekräftas av den starka frekvensen av straffade bland lösdrivarna. Den övervägande delen av de kriminella lösdrivarna hör till de passiva vaneförbrytarnas grupp, men detta innebär ingalunda, att deras brottslighet är av mera bagatellartad beskaffenhet. Även om deras brott till övervägande del bestå av dåligt planerade och oskickligt utförda egendomsbrott, som medföra relativt ringa materiell skada, så förövas dock även en mängd svåra brott av lösdrivare. Sålunda förekommer dråp under rus icke så sällan bland detta klientel. Sexuella angrepp mot minderåriga gossar och flickor samt våldtäktsbrott mot ensamboende kvinnor äro heller icke alldeles ovanliga. Att bettleri ofta tar former som närma sig utpressning eller rån är känt. Till den allvarliga kriminaliteten måste även räknas utpressningsbrott av homosexuella manliga prostituerade och soutenörer, varigenom offren stundom plundras på stora belopp eller drivas till desperata gärningar. Kortspelarna och bondfångarna tillfoga också sina offer betydande förluster. Huru luffarna på sina ställen i vårt land kunna terrorisera den bofasta befolkningen, sedan numera tillämpningen av lösdrivarlagen slappnat, framkommer då och då genom enstaka händelser, som giva en blixtbelysning åt förhållandena. Så framkom exempelvis, i samband med utredningen av ett mord för några år sedan på landsbygden i mellersta Sverige, att traktens befolkning hade nödgats taga till vana att låsa in sig tidigt på kvällarna, även under den ljusa årstiden, på grund av faran för kringstrykande löst folk.

Det saknas dock ett samlat erfarenhetsmaterial, som är ägnat att ge en föreställning om omfattningen av denna kriminalitet. Den verkliga brottslighetsfrekvensen inom lösdrivarklientelet är därför okänd. Det ligger för övrigt i sakens natur, att en stor del av dessa brott icke bli kända för myndigheterna. Detta gäller exempelvis brott av olika slag, som förövas av prostituerade, soudenörer och dylika under komprometterande omständigheter för offren. En vagabonderande lösdrivare som gör sig skyldig till brottsliga handlingar har stora utsikter att undgå upptäckt just därför att han saknar stadigt hemvist och merendels befinner sig på rörlig fot. Smärre stölder och snatterier av dylika individer bli ofta icke ens anmälda, när den bestulne anser möjligheten att få brottslingen fasttagen och lagförd vara alltför ringa.

Även om det saknas en sammanfattande uppskattning rörande omfattningen av lösdrivarklientelet brottslighet — en uppskattning som för övrigt, på grund av nyss berörda omständigheter, alltid måste bli mycket ofullständig — ge dock skilda erfarenhetsrön klart vid handen, att detta klientel omfattar ett antal individer, som äro högst vådliga för allmän ordning och för enskilda personers säkerhet till person och egendom. Det är därför oundgängligt att samhället äger medel att skydda sig mot detta klientel. Den vanliga ordningen, att tillämpa strafflagen, är emellertid otjänlig i en mycket stor del av dessa fall. Som ovan närmare utvecklats föröva nämligen lösdrivarna ofta brotten under förhållanden, som försvåra deras gripande och lagförande. I åter andra fall är det bevisningsproblemet som erbjuder vanskligheter. Detta gäller icke minst beträffande den yrkesmässiga asociala verksamhet, som bedrivs av bondfångare och deras gelikar; om en dylik individ har lurat av en godtrogen person en stor summa pengar på kortspel, finns det i regel ingen som helst bevisning för att han därvid förfarit bedrägligt och sålunda ingen möjlighet att fälla honom till straff, men om samma bondfångare visar sig gång på gång vara lika lycklig i sitt kortspel, så måste det betecknas såsom en brist i samhällets skydd mot en dylik individs beteende, om samhället icke äger möjlighet att ingripa mot honom just på grund av hans asociala livsföring. Även vid stöld från prostituerades kunder samt vid utpressning genom soudenörer och dylika är bevisningen, om nu anmälan över huvud kommer till stånd, på grund av omständigheterna vid brottets utförande ofta svår att vinna. På liknande sätt förhåller det sig med bettlare, som vid besök i hemmen under hot tilltvinga sig förmåner, med yrkesbedragare, langare m. fl. För det enskilda brottet kan vederbörande ofta icke fällas och just därför måste det finnas möjlighet att i annan ordning förhindra hans fortsatta samhällsskadliga verksamhet.

Mycket belysande för spørsmålet, om det föreligger behov av en särskild lagstiftning, som tar sikte på de kroniskt antisociala och asociala elementen i samhället, är slutligen, att det, så vitt socialstyrelsen har sig bekant, icke finnes något land inom den västerländska kulturkretsen, som ansett sig kunna undvara en dylik speciallagstiftning.

De psykiska sjukdoms- och svaghetstillstånd, som en icke ringa del av lösdrivarna förete, äro merendels icke så manifesta, att det, särskilt i betraktande av den sedan årtionden tillbaka rådande kroniska platsbristen på sinnessjukhusen, är möjligt att räkna med att vederbörande kunna bli omhändertagna inom den reguljära sinnessjuk- eller abnormvården. Lösdrivare, som tillika äro alkoholister, ha under de senare åren i stigande omfattning blivit behandlade enligt alkoholistlagen, men denna utveckling har, helt

naturligt, icke kunnat förlöpa utan att medföra lätt insedda olägenheter för alkoholistvården. Att strafflagen i många fall icke är ett tjänligt instrument för att komma till rätta med de kroniskt kriminella lösdrivarna har styrelsen sökt påvisa i det föregående. En icke alldeles obetydlig del av lösdrivarna utgöres av individer, som både äro hemfallna åt alkoholmissbruk och visa starka kriminella tendenser och åtminstone tidvis äro i behov av sinnessjukvård. Till följd därav ambulera de mellan alkoholistanstalter, straffanstalter och andra anstalter för kriminalbehandling samt sinnessjukhus. De två förstnämnda vårdformerna äro emellertid föga lämpade för detta klientel och sinnessjukvården kan självfallet icke erbjuda någon lösning för mer än en ringa del. Även för detta klientel framträder därför behov av en ändamålsenlig social vårdform. Detta är slutligen även fallet för de troligen icke synnerligen talrika lösdrivare, som varken äro alkoholister, kriminella eller psykiskt sjuka eller defekta.

Enligt socialstyrelsens mening kan det sålunda icke råda någon tvekan om att det föreligger behov av en ändamålsenlig social vårdform för att omhändertaga kroniskt antisociala och asociala element i samhället. Lösdrivarbehandlingen fyller i intet avseende de krav, som måste ställas på en dylik vårdform. På grund härav och då, såsom ovan framhållits, den allmänna insikten om lösdrivarlagens otjänlighet medfört att lagen i tillämpningen blivit satt på avskrivning, utgör denna lag icke ett användbart instrument till skydd åt laglydiga medborgare mot de antisociala och asociala elementen i samhället och icke heller en verklig hjälp för dylika individer.

Den nuvarande lösdrivarlagen måste därför utdömas av två var för sig avgörande skäl, nämligen att den är gestaltad så, att den icke förmår giva skydd i erforderlig omfattning mot asocial verksamhet samt att behandlingen av den del av klientelet, som likväl blir föremål för ingripande, är helt otillfredsställande.

Socialstyrelsen anser det därför vara synnerligen angeläget att det kommer till stånd en helt ny lösdrivarlagstiftning.

Beträffande möjligheterna att ernå en reform på detta område har man att räkna med att denna lagstiftningsfråga i ovanligt hög grad är föremål för känslöbetingade värderingar. Oviljan och misstroendet mot den nuvarande lagen — vilka som ovan framhållits i och för sig äro väl grundade — ha en tendens att omfatta varje lagstiftning på området. Vid denna mera orefleterade inställning icke blott förbiser man, att de senaste årtiondenas djupgående ändring av maktförhållandena inom samhället i sig själv utgör en faktisk garanti mot lagstiftningens handhavande på ett icke åsyftat sätt, utan lämnar även obeaktat, att en ny lagstiftning på detta område icke kan undgå att påverkas av de aktuella tendenserna inom sociallagstiftningen samt att de summariska repressiva metoder, som känneteckna den nuvarande lagen, sålunda icke komme att bibehållas i en ny lagstiftning. Icke heller ägnar man tillbörlig uppmärksamhet åt den i detta sammanhang synnerligen viktiga ändring av samhällets inställning till de oförvällat arbetslösa, som kommit till stånd under de senaste årtiondena. Till följd av den ökade förståelsen för dessas svåra läge och de vidgade hjälpanordningarna för sådana arbetslösa ha skapats helt andra och gynnsammare betingelser än tidigare förefunnits för att uppdraga en skarp gränslinje mellan detta klientel och det arbetsskygga, parasiterande lösdrivarklientelet. Det svenska samhället förfogar därför numera, till skillnad mot vad som tidigare gällde, över goda

tekniska hjälpmedel för att utröna klienteletts beskaffenhet och förebygga ingripanden mot nödställda, oförvitliga medborgare.

De två viktigaste kraven i fråga om en lagstiftning på detta område äro, att den erbjuder tillräckligt starka garantier för att tillämpningen sker på åsyftat sätt — att den enbart träffar de asociala elementen och icke kan utnyttjas mot exempelvis oförvållat arbetslösa — samt att den möjliggör en individualiserad behandling av klientelet. Detta förutsätter dels att de fall, där ingripande bör ske, angivas så klart och entydigt som möjligt, dels slutligen att lagen tillhandahåller en serie åtgärder, som äro lämpliga för olika slags fall och för olika stadier av lösdriveri, från den begynnande missanpassningen till det djupa förfallet. Huru en skyddslagstiftning i stort sett bör vara gestaltad för att uppfylla dessa villkor, därom äga vi i vårt land numera stor erfarenhet genom de nya sociala vårdformerna för vanartad ungdom samt alkoholister.

1937 års lösdriverilagstiftningskommittés på hösten 1939 framlagda betänkande med förslag till lag om arbetsfostran m. m. motsvarar i högre grad än något tidigare förslag de krav, som sålunda böra ställas på en reformerad lösdriverilagstiftning. På grund härav ägnade socialstyrelsen detsamma stor uppmärksamhet vid remissbehandlingen. I sitt i den nu remitterade motionen berörda utlåtande — vilket är publicerat i Soc. medd., årg. 1940, nr 10 b — påpekade styrelsen emellertid att förslaget till sin konstruktion föredde vissa viktiga avvikelser från vad som funnits ändamålsenligt inom den sociala skyddslagstiftningen.

De viktigaste punkterna i styrelsens härvid framförda utförliga detaljkritik avsågo 1) utformningen av specialindikationerna, vilka för att motsvara sitt syfte måste vara både nyanserade och distinkta, 2) primärorganen, vilka för den stora massan av fallen böra utgöras av lämpligt sammansatta nämnder och icke av en ensam polistjänsteman, 3) primärorganens befogenheter, vilka under inga förhållanden böra få omfatta åtgärder av tvångskaraktär, 4) andra instansens organ, 5) frågan om en centralmyndighet för denna vårdform, vilken helt förbisetts av kommittén men enligt styrelsens mening är av stor betydelse för den framtida gestaltningen och utvecklingen av denna vård, 6) anstaltssystemet, vilket å ena sidan i princip bör vara likformigt, så att exempelvis överflyttning mellan olika anstalter kan verkställas snabbt och utan onödig omgång, samt å den andra bör erbjuda avsevärda möjligheter till differentiering av klientelet, så att exempelvis mera förkomna individer kunna hänvisas till särskilda anstalter och den mera förbättringsbara delen av klientelet därigenom kan erbjudas vård med bättre betingelser än eljest vore möjligt, samt 7) familjevård för lösdrivare.

Det torde i detta sammanhang icke böra komma ifråga att ingå närmare på dessa i och för sig viktiga detaljfrågor utan socialstyrelsen inskränker sig till att hänvisa till nämnda utlåtande. I ett hänseende har styrelsen ansett sig böra skärpa sin inställning, nämligen beträffande utvidgningen av barnvårdsnämndernas befattning med vanartad ungdom till att omfatta högre åldersklasser. Styrelsen framhöll med avseende härpå, att det vore nödvändigt att iakttaga varsamhet i fråga om dylik utvidgning med hänsyn till faran för att dessa samhällsorgans maktpåliggande uppgifter rörande deras hittillsvarande klientel eljest kunna bli mer eller mindre eftersatta. Styrelsen anser numera, att det icke bör komma ifråga att höja den övre åldersgränsen i punkt d) i 22 § barnvårdslagen. — Beträffande kommitténs för-

ord för de s. k. övervakningsnämnderna såsom primärorgan må meddelas att enligt inhämtade uppgifter hittills kommit till stånd endast 19 dylika nämnder. Att använda dessa nämnder för detta ändamål vore sålunda att bygga på organ, som faktiskt icke existera inom större delen av landet. Kommittén har emellertid själv framhållit, att tidigare förslag på detta område, som inneburit bildande av nya organ för tillämpningen, mött allvarliga invändningar och icke vunnit riksdagens bifall.

I sitt utlåtande år 1940 berörde socialstyrelsen i förbigående även tattarefrågan med hänsyn till att denna står i nära sammanhang med frågan om allmänna profylaktiska åtgärder mot lösdriveri och annan asocialitet. Sedan dess har socialstyrelsen, på uppdrag av Kungl. Maj:t, verkställt en inventering av tattare i riket. Resultatet härav kommer inom kort att framläggas för Kungl. Maj:t i form av en redogörelse för tattarnas antal och levnadsförhållanden. Redogörelsen kommer även att publiceras i Sociala meddelanden.

En särskild fråga, som synes böra tagas under övervägande vid prövningen av en helt reformerad lösdrivarlagstiftning, är om denna bör omfatta den speciella form av asocialt levnadssätt, som kallas prostitution, eller om det kan anses vara tillfyllest att tillfoga en ny specialindikation i alkoholistlagen, avseende den som är hemfallen åt alkoholmissbruk och för ett sedeslöst leverne i tillfälliga förbindelser.

Av vad tidigare anförts i förevarande utlåtande framgår, att socialstyrelsen finner det synnerligen påkallat att det kommer till stånd en helt ny lösdrivarlagstiftning. Styrelsen har också givit uttryck för sin uppfattning, att lösdrivarlagstiftningskommitténs förslag till lag om arbetsfostran m. m. i högre grad än något tidigare förslag motsvarar de krav, som böra ställas på en reformerad lösdrivarlagstiftning, men att det dock företer vissa viktiga avvikelser från vad som funnits ändamålsenligt inom den moderna sociala skyddslagstiftningen. Styrelsen skulle dock anse det vara mycket olyckligt, om särmeningar angående än så viktiga detaljer i det eftersträfvade nya skola få stå hindrande i vägen för reformarbetet. Här gäller i själva verket att det bästa icke får vara det godas fiende.

Från dessa utgångspunkter kan socialstyrelsen endast uttala, att det vore att hälsa med den största tillfredsställelse, om riksdagen framförde önskemål om att förslag i ämnet — grundande sig på lösdrivarlagstiftningskommitténs betänkande och med beaktande av de av socialstyrelsen framförda synpunkterna — bleve förelagt riksdagen år 1946.

I detta ärendes slutliga handläggning ha deltagit t. f. generaldirektören Höjer, generaldirektörens ställföreträdare, t. f. byråchefen Alexanderson, byråchefen Åman, föredragande, byråcheferna Bergström och Berggren, styrelsens expert för alkoholistvårdsärenden, professorn Kinberg, samt t. f. byråchefen Ringenson och skyddshemsinspektören Eriksson.

Utdrag ur styrelsens protokoll, innehållande särskilt yttrande av byråchefen Bergström bifogas.¹

Stockholm den 30 april 1945.

KARL J. HÖJER.

A. ÅMAN.

¹ Se bilaga II.

U t d r a g
u r p r o t o k o l l , h å l l e t h o s K . S o c i a l s t y r e l s e n
d e n 3 0 a p r i l 1 9 4 5 .

Vid ärendets föredragning anmäldes skiljaktig mening av byråchefen Bergström, som anförde:

»Under de senaste tre decennierna har frågan om lösdrivarlagstiftningens revision praktiskt taget oavslått stått på dagordningen, och ungefär vart femte år hava med pendelartad regelbundenhet betänkanterna till frågans lösning sett dagen. Man frågar sig då, vad som i verkligheten åtgjorts låt oss säga under detta århundrade.

Om man bortser från anstaltsväsendets administrativa omflyttning från fångvårdsstyrelsen till socialdepartementet, vilken s. k. reform var ett rent sken, har i sak ingenting annat av betydelse utförts, än att en behjärtad chef för Svartsjöanstalten år 1909 på eget initiativ med resolut grepp avskaffade den med fog hatade makadamslagningen, byggde kreaturstallar och åter lade 800 tunnland vanhävdad statsjord under plogen och i så måtto helt förvandlade de intagnas liv, att arbetet med makadamslagning ändrades till jordbruksarbete på en mönsterdomän. En särskild, modernt anordnad, slutna avdelning har också uppförts för något tiotal år sedan. Erkännande förtjänar även några moderna arbetsanordningar på Landskronaanstalten; detta anstaltskomplex användes dock nu för andra ändamål.

Resultatet av betänkanterna åter har förblivit intet, detta trots att de utarbetats med den allra största omsorg och ingalunda saknat förtjänst.

Enligt min mening är anledningen till det negativa resultatet helt och hållet att tillskriva existensen av den nuvarande lagstiftningen med dess vara sig förtjänta eller oförtjänta — eller båda delarna — men i allt fall eminenta vanrykte. Härutinnan torde lösdrivarlagstiftningen överträffa allt vad svensk lagstiftning för närvarande äger. Icke ens det yppersta förslag till ny lagstiftning torde båta till något, så länge förefintligheten av den nuvarande lagen förlamar viljan hos intresserade statliga och kommunala myndigheter att överhuvud taga befattning med detta problem.

För att skapa en plattform för diskussion om en ny lagstiftning kräves, att lagstiftaren klart ådagalägger, att samhället gjort sig urarva till den gamla lagstiftningen. Först när så skett och lagen avskaffats, kommer det att ges förutsättningar att i frisk luft, utan fördomar och på positivt sätt dryfta de tvivelsutan svårlösta frågorna om en modern och human lagstiftning.

Lagen är ju för övrigt i verkligheten redan satt ur kraft. För närvarande torde det finnas omhändertagna några tiotal manliga och ett tiotal kvinnliga lösdrivare. Det torde vara i sak tämligen likgiltigt, om man skapar någon övergångsform för vården av denna lilla restlängd eller förfar på annat sätt. Svårare problem än så torde ha bemästrats.

I och med att jag sålunda för min del förordar dels lösdrivarlagstiftningens upphävande praktiskt taget nu omedelbart och dels — i och med upphävet — igångsättandet av en ny utredning, kan jag icke på nuvarande stadium biträda styrelsemajoritetens ståndpunktstagande i detalj i en hel mängd frågor.»

Ur protokollet:

Stig Östergren.

Bilaga III.

Till riksdagens andra lagutskott.

Kungl. Maj:t har genom beslut den 23 mars 1945 anbefallt *strafflagberedningen* att till riksdagens andra lagutskott avgiva yttrande över en av herr Hedlund i Östersund väckt motion (II: 72), vari hemställas att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära framläggande för 1946 års riksdag av förslag till ny lösdriverilagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med lösdriverilagstiftningskommitténs den 31 augusti 1939 avgivna förslag till lag om arbetsfostran m. m. (SOU 1939: 25).

Med anledning härav får beredningen anföra följande:

Såsom i motionen anförts är den enligt 1885 års lösdrivarlag och 1918 års fattigvårdslag gällande ordningen för lösdrivares behandling i hög grad föråldrad och otillfredsställande. Även lagstiftningens tillämpning är bristfällig.

Ur rättssäkerhetssynpunkt kunna allvarliga anmärkningar riktas såväl mot de uppställda förutsättningarna för lagstiftningens tillämpning som mot reglerna om förfarandet vid tillgripande av lösdrivarbehandling. Indikationerna äro ottydligt utformade och medföra dessutom, till följd av det uppställda undantaget för personer som äga medel till sitt uppehälle, att lagstiftningen i viss mån får karaktären av en klasslag. Genom allt möjliggöra åtgärder mot dem som på grund av sitt levnadssätt äro vådliga för allmän sedlighet har lagstiftningen under årens lopp i växlande utsträckning medfört ett mer eller mindre godtyckligt ingripande med tvångsåtgärder mot kvinnliga prostituerade. Medan det med omsorgsfulla garantier kringgårdade domstolsförfarandet bereder den som misstänkes för brott ett stort mått av trygghet mot missgrepp, ställes den för lösdriveri misstänkte inför administrativ myndighet utan tillgång till fri rättshjälp eller rättegångsbiträde. I motsats till vad som är fallet vid modernare sociala vårdformer är primärorganet vid lösdriveribehandling icke en folkvald nämnd utan en enskild polistjänsteman. Polisen har fått en ännu mera dominerande roll därigenom att den äger meddela varning, vilken förekommer både i enskild och offentlig form. Den omprövning av beslut om offentlig varning, som åvilar länsstyrelse, grundas väsentligen på skriftliga polisrapporter. Den varnade kan i regel icke utnyttja sin rätt att avgiva skriftliga påminnelser hos länsstyrelsen eller påkalla förnyat personligt förhör inför denna myndighet.

De åtgärder som stå till buds mot lösdrivare — varning och tvångsarbete — äro illa ägnade att tillgodose samhällsskyddets intresse. Ur individualpreventiv synpunkt äro de av rent negativ karaktär. Varningen, som icke är förenad med arbetsanvisning eller annan hjälpåtgärd, utgör ej något lämpligt medel att återföra den som hemfallit åt ett asocialt levnadssätt till mera ordnade förhållanden. Detta är ej heller fallet med tvångsarbetet, som närmast kan jämföras med straffarbetet sådant detta gestaltade sig före senare tiders fängvårdsreformer. De mest framträdande bristerna hos tvångsarbetet är att det alltid är tidsbestämt, att det verkställs på otidsenliga anstalter — beträffande kvinnorna för närvarande ett vanligt cellfängelse och beträffande männen det för sina sovboxar bekanta Svartsjö — utan någon principiell differentiering av klientelet samt att det, bortsett från

en sporadisk hjälpverksamhet av enskilda organisationer, icke är förenat med någon eftervård efter frigivningen. En särskild olägenhet med tvångsarbetet är vidare att det i praktiken ofta tillämpas mot personer som lida av sinnesslöhet eller annan utpräglad psykisk abnormitet.

Om åtgärderna mot lösdrivare sålunda icke ha någon positiv effekt, medföra de däremot i många fall betydande skada för individen. Att detta är fallet med tvångsarbetet, som har alla de menliga biverkningar vilka känneteckna ett frihetsstraff utan att dessa motverkas genom positiva åtgärder under verkställigheten, är sedan länge erkänt. Även varningsförfarandet, som tillämpas i vidsträckt omfattning, leder emellertid i många fall till sådan skada, särskilt på grund av den vanhedrande karaktär som en lösdriverivarning har i det allmänna medvetandet och till följd av den polisundersökning av ömtåliga personliga förhållanden som föregår varningen. Olägenheterna av varningsförfarandet äro särskilt framträdande för kvinnor. Genom en lösdriverivarning kunna de för all framtid bliva stämplade som prostituerade. Redan år 1918 utmönstrades den s. k. reglementeringen ur den svenska lagstiftningen under motivering bl. a. att det för upprättande av fallna kvinnor vore hinderligt att de bleve inskrivna hos polisen såsom prostituerade. Genom lösdriverilagstiftningens varningsinstitut har emellertid en rest av denna bokföring av de prostituerade dröjt kvar. Varningarna erhålla ett icke ringa mått av publicitet genom den tryckta publikationen Polisunderrättelser, som visserligen icke är tillgänglig för allmänheten men som sprides till polismyndigheter och polismän över hela landet. Det kan icke heller undvikas att på grund av anmälan eller eljest polisundersökningar stundom företagas beträffande kvinnor som med orätt misstänkas för prostitution eller som tidigare varit prostituerade men sedermera skapat sig en oklanderlig existens. Det hela försvåras därigenom att protokollen över polisförhör i lösdriveriärenden anses vara offentliga handlingar, vilka polismyndigheterna på begäran äro skyldiga att tillhandahålla. I många fall torde polisens verksamhet för uppspårande av prostituerade även ha försiggått under former — t. ex. razzior på gator och samlingsställen — som varit onödigt uppseendeväckande och ägnade att leda till förhör av felaktigt misstänkta.

Den kritik som riktats mot gällande lösdriverilagstiftning och dess tillämpning har givit anledning till ett flertal reformförslag, senast lösdriverilagstiftningskommitténs förslag av år 1939 vars huvudsakliga lagfästade påyrkats i nu ifrågakvarande motion. Nämnda förslag äsyftar att råda bot på ovan påtalade brister i den nuvarande ordningen. Den negativt inriktade lösdriverbehandlingens ersättes i förslaget med ett system av positiva hjälpåtgärder i förening med övervakning och andra frihetsinskränkningar samt i sista hand en lindrigare och en strängare form av frihetsförlust, arbete och arbetsanstalt. Rättssäkerheten tillgodoses bättre därigenom att indikationerna för lösdriverbehandling förtydligats och gjorts något snävare samt att förfarandet reglerats i närmare anslutning till den vanliga straffprocessen. Såsom primärorgan har polismyndigheten ersatts av den övervakningsnämnd med judiciellt och socialt inslag varom stadgas i lagen om villkorlig dom. Endast domstol skall äga besluta om den strängare formen av frihetsberövande. Prostitutionen som sådan drabbas ej av den föreslagna lagen om arbetsfostran. Vissa yttringar av prostitution ha emellertid straffbelagts och genom villkorlig dom kunna prostituerade som begått

brott överlämnas till övervakningsnämnd för åtgärder enligt arbetsfostringslagen, varvid intagning i arbetsanstalt emellertid icke kan äga rum. Vidare innebär förslaget att barnvårdslagen och alkoholistlagen skola få ökad tillämplighet mot prostituerade.

Över 1939 års förslag ha yttranden inhämtats från ett stort antal myndigheter och sammanslutningar. Beredningen har emellertid endast haft tillgång till det av socialstyrelsen avgivna yttrandet, vilket är befordrat till trycket.

Vid behandlingen av förevarande ärende inom strafflagberedningen har det rått enighet om att den nuvarande lösdrivarlagstiftningen bör upphävas snarast möjligt. Beredningens ledamöter och sakkunniga ha även varit ense om att samhället — såsom lösdriverilagstiftningskommittén föreslagit — i fråga om den kvinnliga prostitutionen bör begränsa sig till att vidtaga förebyggande åtgärder mot unga, alkoholiserade och psykiskt abnorma prostituerade samt bekämpa vissa ur social synpunkt särskilt skadliga verkningar av prostitutionen men däremot icke bör söka lösa den praktiskt ogenomförbara uppgiften att genom lagstiftning komma prostitutionsföreteelsen som sådan till livs. Däremot har det icke ansetts utan vidare klart att de nuvarande reglerna om lösdriveribehandling av män när de upphävas behöva ersättas av en särskild, mera socialt inriktad lösdrivarlagstiftning. Inom beredningen ha sympatier uttalats för ett i socialstyrelsens ovan nämnda yttrande av byråchefen Hagman reservationsvis framfört yrkande, som i huvudsak innebär att samhället bör inskränka sig till att med anlitan av vanliga hjälpformer bringa hjälp åt sådana grupper som ej kunna reda sig själva men beträffande dem som ej leva enligt gängse och vedertagna moralbegrepp bör nöja sig med att stadga korrekationer i strafflagen och låta förseelser däremot behandlas av de vanliga domstolarna. Enligt nämnda reservants mening skulle en sådan lagstiftning som den av lösdriverilagstiftningskommittén föreslagna bl. a. kunna medföra risker för de oförvällat arbetslösa. Inom beredningen har särskilt framhållits att en lösdrivarlagstiftning nödvändigtvis måste kännetecknas av en tämligen vag beskrivning på det levnadssätt som skulle föranleda ingripande och att en sådan lagstiftning därför måste vara menlig för rättssäkerheten. Såsom anmärkningsvärt har framhållits att behovet av lösdrivarbehandling företrädesvis brukar motiveras med nödvändigheten att kunna ingripa mot personer som icke kunna övertygas om brott men likväl för det allmänna rättsmedvetandet framstå som brottslingar. Att grunda ett ingripande på sådana skäl stode enligt den anförda meningen i strid mot eljest tillämpade rättsprinciper.

Med hänsyn till vad sålunda gjorts gällande, har beredningen ansett att det i första hand borde övervägas huruvida en särskild lösdrivarlagstiftning är erforderlig eller huruvida det behov av samhälleligt ingripande mot det ifrågavarande klientelet som må föreligga kan tillgodoses genom andra sociala vårdformer jämte straffrättsskipningen. Beredningen har vid frågans bedömande ägnat särskild uppmärksamhet åt det klientel som för närvarande blir föremål för lösdrivarbehandling och åt de möjligheter som strafflagstiftningen erbjuder till ingripande.

I fråga om klientelet omfattning och beskaffenhet föreligga tämligen fullständiga uppgifter angående de personer som dömas till tvångsarbete. Till antalet ha dessa nu nedgått så väsentligt att för närvarande endast 24 män

och 10 kvinnor äro intagna på tvångsarbetsanstalt. Under år 1945 ha hittills endast 11 män och 2 kvinnor intagits på sådan anstalt. Beträffande såväl manliga som kvinnliga tvångsarbetare ha vid skilda tillfällen ingående undersökningar verkställts till utrönande av klienteletts beskaffenhet (se bl. a. undersökningar av Gunnar Adell och Gustav Jonsson i 1939 års betänkande om arbetsfostran). Beredningen har till komplettering av undersökningarna beträffande de manliga tvångsarbetarna från styrelsen för statens tvångsarbetsanstalt å Svartsjö erhållit vissa uppgifter angående det nuvarande tvångsarbetsklientelet, vilka biläggas detta yttrande (*Bil. A¹*). Beträffande de för närvarande intagna kvinnliga tvångsarbetarna har beredningens sakkunnige, legitimerade läkaren Gustav Jonsson, för beredningens räkning verkställt en psykiatrisk undersökning vilken likaledes bifogas yttrandet (*Bil. B¹*). Enligt beredningens mening få de verkställda utredningarna anses göra sannolikt, att de personer som dömas till tvångsarbete lämpligen skulle kunna omhändertagas inom sådana former av socialvård — sinnessjukvård, sinnesslövärd, alkoholistvård och vård å arbetshem — för vilkas tillämplighet det icke erfordras någon särskild lösdrivarlagstiftning. Undantag får möjligen göras beträffande enstaka kvinnliga prostituerade vilka emellertid, bl. a. med hänsyn till deras ålder, icke torde medföra några allvarigare olägenheter från samhällsskyddets synpunkt.

Den del av lösdrivarklientelet som icke dömes till tvångsarbete är av väsentligt större omfattning. Under åren 1930—1937 fingo årligen i medeltal 1 448 män enskild och 705 offentlig varning. I medeltal 3 901 män om året anhöllos för lösdriveri men släpptes utan åtgärd.

Beträffande beskaffenheten av det lösdrivarklientel som icke dömes till tvångsarbete har ingen särskild undersökning verkställts och de uppgifter som föreligga äro alltså sparsamma. Strafflagberedningen har under den korta tid som stått till buds sökt skaffa sig någon kännedom om detta klientel genom förfrågningar hos vissa polismyndigheter. De inkomna uppgifterna, vilka biläggas detta yttrande (*Bil. C—G¹*), äro icke representativa för hela landet och kunna därför ej läggas till grund för säkra slutsatser. De synas emellertid giva ett starkt stöd för antagandet att bettlare och s. k. luffare utgöra den största delen av de anhållna och att den därefter största gruppen utgöres av personer som anhållits såsom misstänkta för brott; de sistnämnda ha icke ansetts kunna ställas under åtal för brottet på grund av bevissvårigheter men förutsättningar för lösdrivarvarning ha funnits föreligga. Bland de för brott anhållna utgöres en talrik grupp av personer som misstänkas för souterörskap. De inkomna uppgifterna synas vidare tyda på att de för lösdriveri anhållna i regel varit föremål för behandling inom kriminalvården, alkoholistvården eller andra grenar av socialvården innan lösdrivarlagen tillämpats på dem.

I fråga om möjligheterna för straffrättsligt omhändertagande av personer som för närvarande behandlas eller i framlagda reformförslag ansetts böra behandlas med lösdrivarvård torde man till en början kunna konstatera att kriminalvården, under förutsättning att ifrågavarande personer kunna dömas för brott som förskylla frihetsstraff, numera erbjuder relativt tillfredsställande vårdmöjligheter; i vissa fall ha möjligheterna för en rationell behandling avsevärt förbättrats genom det senaste decenniets reformarbete på straffsvstemets och verkställighetens område. Ett lämpligt om-

¹ Bil. B, C, E—G ha intagits nedan; bil. A och D ha här uteslutits.

händertagande kan särskilt komma till stånd genom skilda åtgärder i samband med villkorlig dom samt genom dom till förvaring. Beträffande möjligheterna att döma ifrågavarande personer för brott torde det förhålla sig så att deras asocialitet merendels tar sig uttryck antingen i straffbara handlingar, t. ex. förmögenhetsbrott, våldsbrott, soudenörskap o. d., eller i bettleri. De bedrägeriliknande förfaranden och andra ohederliga förvärvssätt, som i reformförslagen ansetts böra föranleda lösdrivarbehandling, torde åtminstone numera i regel vara belagda med straff. Bevissäkerheten synas med den nuvarande fria bevisprövningen icke vara så stora som man i lösdriveridebatten ofta gjort gällande. Beträffande soudenörerna synes dock det nu gällande villkoret för straffbarhet, att utnyttjandet i vinningsyfte av annans otuktiga leverne skall vara stadigvarande, sannolikt vara ägnat att väsentligt inskränka möjligheterna att döma dem till straff. Under förutsättning att detta villkor borttages och att vissa former av vanemässigt bettleri straffbeläggas torde det emellertid med skäl kunna sägas att flertalet s. k. lösdrivare som icke böra omhändertagas av den egentliga socialvården kunna dömas till kriminalvårdande behandling.

Med åberopande av vad ovan anförts har inom beredningen gjorts gällande att något behov av en särskild lösdrivarlagstiftning icke föreligger under förutsättning att vissa mindre kompletteringar av strafflagen genomföres.

Därvid har framhållits att den fortlöpande minskningen av tvångsarbetsklientelet till stor del måste bero på att vissa grupper asociala blivit omhändertagna i andra socialvårdsformer, särskilt alkoholistvård och sinnessjukvård och att det saknas anledning att överföra klientel från dessa vårdformer till en utvidgad lösdrivarvård. I stället kunde de återstående tvångsarbetarna, såsom ovan framhållits, göras till föremål för annan socialvårdande behandling. I den mån minskningen av tvångsarbetsklientelet kunde bero på förbättrade arbetsmöjligheter och ekonomiska konjunkturer, vore det tydligt att det icke varit lösdrivarbehandling utan rena hjälpåtgärder som tidigare erfordrats. Att införa en modernare anstaltsbehandling för vissa asociala som för närvarande lämnas på fri fot borde, särskilt med hänsyn till de skadliga biverkningar som äro förknippade med alla frihetsberövanden, om möjligt undvikas. Man kunde alltså enligt denna mening helt avstå från särskild anstaltsbehandling av sådana lösdrivare som icke enligt gällande sociallagstiftning i övrigt bleve föremål för anstaltsvård.

Tvångsarbetets avskaffande skulle medföra att även det nuvarande varningsförfarandet, som ju innebär en varning för intagning å anstalt, måste upphöra. Med hänsyn till de allvarliga brister som på sätt ovan anförts vidlåda varningsinstitutet skulle detta enligt den anförda meningen utgöra ett stort framsteg. Det måste betvivlas att samhället därigenom skulle fränsäga sig ett viktigt avskräckningsmedel. Erfarenheterna från kriminalvården ge nämligen vid handen att arbetskygga personer och liknande grupper icke kunna avskräckas från brott ens genom hot med mycket stränga straff och det är därför föga troligt att lösdrivarvarningen avskräcker från ett fortsatt asocialt levnadssätt. Att de varnade i så liten utsträckning som sker senare bliva dömda till tvångsarbete torde främst bero på att de i stället omhändertagas inom andra sociala vårdformer eller inom kriminalvården. Detta bestyrkes bl. a. av den omständigheten att personer som intagas på fångvårdsanstalt eller alkoholistanstalt i betydande utsträckning tidigare varnats för

lösdriveri. Ej heller kan det antagas att lösdriverivarningarna för närvarande ha någon rent profylaktisk uppgift att fylla. Såsom ovan anförts torde dessa varningar nämligen i regel träffa personer som tidigare varit föremål för ingripande på grund av kriminalitet eller asocialitet.

Det har vidare gjorts gällande att det numera saknas skäl att på sätt lösdriverilagstiftningskommittén föreslagit, ersätta varningsförfarandet med ett särskilt system av hjälpåtgärder ägnade att förebygga fortsatt asocialitet. För åvägabringande av sådana åtgärder erbjuder nämligen den villkorliga domen och den därtill anknutna organisationen fullt tillfredsställande möjligheter. Den villkorliga domen kan även tjänstgöra som en bro till den egentliga socialvården, t. ex. alkoholistvården och abnormvården. Även ingående å arbetshem kan uppställas som villkor för villkorlig dom. Vad särskilt angår den viktigaste hjälpåtgärden, arbetsanskaffningen, förhåller det sig vidare så att under arbetsmarknadskommissionens ledning en fullständig organisation håller på att tillskapas för arbetsberedning åt svårplacerad arbetskraft, till vilken även räknas personer som på grund av tidigare kriminalitet eller asocialitet ha svårt att vinna anställning. För detta ändamål har i Stockholm inrättats ett centralt arbetsberedningskontor och vid flertalet länsarbetsnämnder tillsatts särskilda assistenter för arbetsberedning. Denna organisation, som redan samarbetar med fångvården och åtskilliga socialvårdsorgan, bör omhändervärdas arbetsanskaffningen även åt arbetskygga och liknande personkategorier.

Slutligen har framhållits att det av lösdriverilagstiftningskommittén föreslagna omhändertagandet av vissa prostituerade i samband med villkorlig dom i allt väsentligt kan bibehållas, även om möjligheten att överlämna dem till den i förslaget reglerade s. k. arbetsfostran får utgå. Såsom ovan sagts kunna nämligen alla erforderliga hjälpåtgärder åvägabringas genom villkorlig dom med föreskrifter. Även frivilligt ingående å arbetshem kan ifrågakomma.

Beredningens ledamöter och sakkunniga ha varit ense beträffande det väsentliga av vad ovan anförts. Men några ha likväl ansett det föga sannolikt att samhället helt skulle kunna undvara en särskild lösdrivarbehandling av män. Enligt deras uppfattning torde man nämligen ha att räkna med att det finns ett klientel som på grund av sin allmänna livsföring, även om denna icke tager sig uttryck i straffbara handlingar, utgör en fara för samhället. Bindande slutsatser kunna icke dragas av det nuvarande lösdrivarklientelet beskaffenhet. Den stigande obenägenheten att tillämpa den gällande bristfälliga lagstiftningen synes nämligen ha lett till att endast de svåraste fallen blivit omhändertagna. Både av hänsyn till samhällsskyddet och av humanitära skäl bör samhället reagera mot personer som föra ett asocialt levnadssätt innan asocialiteten utmynnat i brott eller fullständigt socialt förfall. Även när brott föröfvats är det icke säkert att en lämplig behandling kan komma till stånd enligt det nuvarande straffsystemet. Ett relativt tidsbestämt omhändertagande på anstalt kan nämligen vara erforderligt för ifrågavarande personer, även om de icke kunna dömas till förvaring i säkerhetsanstalt.

Med hänsyn till den korta tid som tillmätts för beredningens yttrande och den ofullständiga utredningen angående varningsklientelet har det icke varit möjligt för beredningens ledamöter och sakkunniga att i detalj taga slutlig ställning till frågan om önskvärda lagstiftningsåtgärder i ämnet,

men alla ha varit ense om att det föreligger ett berättigat krav på den nuvarande lösdrivarlagens upphävande snarast möjligt. Icke heller i fattigvårdslagen kan behov anses föreligga av tvångsarbetets bibehållande. Enighet har även förelegat om att samhällets ingripande mot den kvinnliga prostitutionen bör ske i huvudsaklig överensstämmelse med 1939 års förslag, inbegripet den föreslagna utvidgningen av alkoholistlagens tillämplighet. Frågan huruvida en särskild lösdrivarbehandling av män är erforderlig har icke fullständigt kunnat belysas, då beredningen icke haft tillräckligt material till sitt förfogande. För ett definitivt ställningstagande i denna fråga torde dock icke erfordras andra utredningar än sådana som kunna införskaffas på relativt kort tid.

I beredningens behandling av detta ärende ha deltagit samtliga ledamöter, nämligen undertecknad president K. Schlyter, ordförande, samt professorerna Ragnar Bergendal, häradshövdingen G. A. Eriksson, överdirektören Hardy Göranson, borgmästaren Maths Heuman och lagbyråchefen Ivar Strahl, och sakkunniga, nämligen professorerna Ivar Agge, legitimerade läkaren Gustav Jonsson, fängelsedirektören S. A. Kjellegård, hovrättsassessorerna Sven Larsson, advokaten Hugo Lindberg, aktuarien Torgny Lindberg och legitimerade läkaren Elsa-Brita Nordlund, samt hovrättsassessorerna W. Gripmark, sekreterare.

Stockholm den 30 april 1945.

Å strafflagberedningens vägnar:

K. SCHLYTER.

/ W. Gripmark.

Bilaga B till strafflagberedningens yttrande.

**Psykiatrisk undersökning av kvinnliga tvångsarbetare
på Karlstad-fängelset,**

av

Gustav Jonsson.

Frågeställning och undersökningsmaterial.

Undersökningen har närmast företagits i syfte att ge svar på frågan om den vård man ur läkarsynpunkt skulle vilja rekommendera för de 10 kvinnliga tvångsarbetare, vilka för närvarande (april 1945) finnas intagna på tvångsarbetsanstalten vid fängelset i Karlstad. (Förutom dessa 10 fanns vid undersökningstillfället ytterligare en kvinnlig tvångsarbetare intagen vilken emellertid icke kunde undersökas då hon var sjuk i hjärtåkomma och fördenskull även inom kort skulle få lämna anstalten.)

Med denna företrädesvisa inriktning av undersökningen på den praktiska utformningen av samhällets ingripande mot dessa kvinnor har det varit naturligt att s. a. s. rikta strålkastaren mot två olika tidpunkter av kvinnor-

nas liv nämligen dels prostitutionsdebuten och dels deras nuvarande situation. Frågan gäller därvid i första hand effektiviteten av samhällsingripandena ur individualpreventiv synpunkt — vad som då hade bort göras om man ser saken ur kritisk läkarsynpunkt och vad som nu kan tänkas bli åtgjort.

Det ringa antalet undersökningsfall tillåter däremot inga mer vittgående slutsatser om den sociala och psykologiska bakgrunden till att kvinnor hamna i prostitution. Dessa förhållanden ha ju även blivit belysta i flera tidigare undersökningar på liknande material (*Socialstyrelsen*: »Undersökning rörande kvinnliga tvångsarbetare i Sverige åren 1916—1924», tryckt i Sociala meddelanden 1925, *Lindblad*: »Statistisk undersökning angående skörlef-vande kvinnors lefnadsförhållanden», tryckt som bilaga till reglementeringskommitténs betänkande 1908, *Kemp*: »Prostitution, an investigation» etc, Köpenhamn 1936, samt *Adell—Jonsson*: »Psykiatrisk undersökning rörande kvinnliga tvångsarbetare i Sverige 1938», bil. F. till lösdriverilagstiftningskommitténs betänkande, S. O. U. 1939: 25).

För att ge en något vidare bakgrund åt de 10 undersökningsfallen har emellertid även gjorts en bearbetning av tillgängliga uppgifter på avgångskorten rörande samtliga kvinnor som passerat lösdriveravdelningen vid Karlstad-fängelset sedan den inrättades 1941, inalles 91 kvinnor. Resultatet av denna sammanställning presenteras i ett andra huvudavsnitt i denna redogörelse.

Det kanske bör särskilt påpekas att dessa kvinnor representera ett anstaltsklientel under en tid då av allt att döma myndigheterna varit mycket återhållsamma med att ådöma tvångsarbete och att de följaktligen endast kunna ge en bild av hur de ur korrektionssynpunkt svåraste fallen te sig.

Antalet intagna är ju också påfallande ringa — endast omkring hundra-talet fall under loppet av inemot fyra år. Det antal kvinnliga tvångsarbetare som samtidigt varit intagna på anstalten har heller inte rört sig kring större tal än högst 49 och den nuvarande bottensiffran 11 intagna. Dessa siffror illustrera ju med all tydlighet hur få kvinnor som i själva verket ansetts böra sändas till tvångsarbetsanstalt i vårt land under de senaste åren.

De tio undersökningsfallen.

Den psykiatriska undersökningen av de tio intagna kvinnorna har i hudsak följt samma principer som vid undersökningen av Landskrona-klientelet 1938 (se S. O. U. 1939: 25, Bil. F, sid. 90—92). Själva testningen av kvinnorna har emellertid nu gjorts grundligare i det samtliga undergått intelligensprövning med hjälp av en mer utförlig och säker metodik (enligt Terman—Merrill) samt dessutom s. k. karaktärstestning (enligt Rorschach) av härför specialutbildad undersökare (assistenten vid avd. för psykisk barnavård vid lasarettet i Karlstad, fru Margareta Embring). Genom dessa båda testningsförfaranden skapas bättre möjligheter att relativt snabbt få fram mer objektiva bedömningsgrunder än vad som är möjligt genom vanliga undersökningssamtal och inhämtande av uppgifter från olika håll. Även utredandet av de undersöktas lefnadsförhållanden har emellertid gjorts rätt ingående och systematiskt med hjälp av samma journalformulär som användes vid Landskrona-undersökningen 1938. På grund av den korta tid som stått till buds för undersökningen har dock uppgifter, utom från de intagna själva, endast kunnat inhämtas från anstaltspersonalen och ur handlingarna.

För att inte tynga framställningen med alltför många rutinmässiga data skall emellertid undersökningsresultatet framläggas i form av en kort resumé av varje undersökningsfall för sig och en därtill knuten knapp kommentar med speciell hänsyn till behandlingsfrågan. Tyngdpunkten i resuméerna kommer därvid naturligt nog att förläggas rätt olika beroende på vad som i det enskilda fallet framstått som särskilt väsentligt eller betydande. Även resuméernas längd kommer att avsevärt variera därefter.

För att ge en viss enhetlighet åt framställningen komma de undersökta kvinnorna att presenteras efter ålder med de yngsta först.

Fall 1. — M. K. 22 år. — Uppväxt i ett stationssamhälle som äldsta barnet i en respektabel familj. »Strängt hållen» under hela barndomen och ungdomstiden. — Skolgång och konfirmation i vanlig ordning.

Efter 15 år flera enklare platser utom hemmet — som hembiträde o. d. — men stannat relativt kort tid på varje anställning, högst halvårsvis. Hon synes nämligen ha haft svårt att trivas borta, långtat hem och känt sig övergiven och ensam. Under arbetslöshetsperioderna mellan sina platser hade hon emellertid en god social replipunkt i sitt föräldrahem dit hon fick återvända gång efter annan.

Vid 18 år fick hon slutligen en väl avlönad plats på en ammunitionsfabrik nära hemorten och stannade där två år. Hon trivdes på denna plats framför allt därför att hon kunde uppehålla den direkta kontakten med föräldrahemmet.

Efter två år fick hon emellertid sluta på grund av personalindragningar. Hon for då till Göteborg för att söka en ny plats och lyckades också efter några veckor få anställning som biträde i ett restaurangkök. Restaurangvärlden lockade henne eftersom hon på grund av sitt »söta» utseende drömde om att bli servitris.

Utan direkt kontakt med föräldrahemmet kände hon sig dock åter övergiven och bortkommen. Dessutom voro hennes inkomster nu betydligt mindre än vid ammunitionsfabriken.

En ledig eftermiddag satt hon så en gång på en soffa i en av storstadens parker och kände sig ensam. Hon kom i samspråk med en annan kvinna, något år äldre än hon själv, som verkade »snäll» och som tog sig an henne. Denna kvinna var gift men levde som halvprostituerad, dock utan att komma i klammeri hos polisen.

Under inflytande av denna vänskap började också hon gå på gatan, först en kort tid som halvprostituerad men snart som helprostituerad då hon inte orkade upp om morgnarna för att gå till arbetet.

Någon månad senare fick hon vid nys fyllda 21 år sin första, muntliga varning hos polisen. »Det kändes lite nervöst, men jag visste inte vad det var att få varning.» — Efter denna första kontakt med polisen for hon emellertid hem en tid men for snart tillbaka för att söka nytt arbete i Göteborg. Hon lyckades inte skaffa sig något arbete på egen hand och det synes också något tvivelaktigt om hon gjort allvarligare försök i den riktningen. Efter bara ett par veckor fick hon en ny varning hos polisen, denna gång skriftligen. Hennes reaktion inför denna andra varning bestod återigen av en blandning av skräck och förvirring. Hon synes ha gjort några tafatta försök att få arbete men misslyckades och dömdes efter ett par månader till tvångsarbete på 10 månader.

Efter 6 månader blev hon genom ingripande av direktören benådad och fick en plats som hembiträde. Denna plats fann hon emellertid för arbetsam och for därför hem till sina föräldrar igen efter en månad. Efter några sommarmånader hemma reste hon emellertid bort för att söka plats igen, denna gång till Stockholm eftersom hon blivit skrämmd för Göteborg. Hon hade bespetsat sig på en servitrisplats men fick ingen sådan och efter bara någon månad i Stockholm skickades hon tillbaka till lösdrivaravdelningen i Karlstad, där hon nu sitter på sitt andra tvångsarbete under loppet av två år.

Hon har icke varit straffad för brott och icke ådragit sig könssjukdom.

På anstalten har hon tett sig beskedlig och lätthanterlig, villigt utfört de sysslor man satt henne till men »man måste säga henne precis vad hon skall göra».

Vid undersökningen befinnes hon vara en både kroppsligen och andligen outvecklad, barnslig kvinna med snäll dockuppsyn och undergivet sätt. I intelligensavseende är hon lätt imbecill (intelligensålder 11 år 9 mån.). Karakterstestningen tyder också på klena intelligensfaktorer och dessutom på en del förträngda oppositionella och aggressiva reaktionstendenser, möjligen kvarstående men efter hennes stränga fostran under barndomen. Hon vågar emellertid inte visa sin aggressivitet utåt i form av självhävdelse utan förkväver den i stället inombords med depression och skuld känslor till följd.

På det hela taget kännetecknas hon emellertid av en stor torftighet både i fråga om förstånds- och känsloliv. På grund av denna torftighet torde hon inte heller vara tillgänglig för någon mer ingripande psykoterapi.

Diagnos: Allmän psykisk utvecklingshämning med lätt imbecillitet + Neuros.

Detta levnadsöde torde rätt väl illustrera arten hos de andligen omogna, lätt förståndssvaga unga kvinnor som så ofta förekomma bland ungdomsnämndernas klientel. Eftersom hon nyss fyllt 21 år då hon första gången togs av polisen fanns ingen formell möjlighet att behandla henne enligt barnavårdslagen, något som eljest onekligen varit den mest adekvata reaktionsformen. På sitt sätt illustrerar hon alltså önskvärdheten av den utsträckta ålder för tillämpandet av barnavårdslagen i vissa fall som 1939 föreslogs av lösdriverilagstiftningskommittén. Nu synes det vara mest ändamålsenligt att lägga tonvikten på hennes imbecillitet och rekommendera henne till imbecill-vården.

Bristfälligheten i det nu praktiserade förfarandet med varningar och anstaltsvistelser utan möjlighet till psykiatrisk sortering av fallen vid första kontakten med samhällsmyndigheterna eller till efterföljande övervakning och arbetskontroll ligger beträffande denna kvinna i öppen dag.

Fall 2. — M. J. 25 år. — Hon avtjänar nu sitt första tvångsarbete efter att ha levt som prostituerad sedan 21 års ålder. Tidigare har hon dömts till straffarbete för stöld två gånger, nämligen vid 23 och 24 år.

Född utom äktenskapet har hon haft svåra och splittrade uppväxtförhållanden. Föräldrarna sambodde under hennes tidigaste barndom vilket emellertid för henne innebar ett inferno eftersom fadern söp och då blev våldsam i hemmet och modern hade ett häftigt och oreglerligt lynne. Modern var dessutom känd för lösaktigt leverne.

På grund av dessa oeffterrättliga hemförhållanden kom hon att under hela barndomen få vistas än i olika fosterhem; än hos modern som sambodde med olika män.

14 år gammal skickades hon till skyddshem på grund av utespring med pojkar och därför att modern vägrade att ta hand om henne. För flickan innebar detta givetvis en mycket bitter upplevelse — framförallt moderns ställningstagande — och det är tydligt att hon under hela sin uppväxt aldrig kunnat etablera någon naturlig känslokontakt med en vuxen person.

På skyddshemmet vistades hon först 3 år, alltså till 17 års ålder, då hon utskrevs på försök till en prostinna som enligt hennes egen uppfattning gav henne en än strängare behandling än på skyddshemmet, tvingade henne in i en kyrklig ungdomsförening o.s.v. På grund av uppkomna konflikter återintogs hon på skyddshem, ett annat än det första, och fick vistas där till 19 års ålder. Hon synes sedan ha fört ett relativt ordnat yrkesliv som hembiträde och sömmerska till 21 års ålder (sannolikt stod hon under denna tid under övervakning från skyddshemmet). Så snart hon kommit utom räckhåll för barnavårdslagen reste hon emellertid till Stockholm där hon praktiskt taget genast började leva som gatuprostituerad. De varningar hon fått synes ha haft en viss effekt såtillvida att hon då hållit sig undan polisens insyn en tid och därför undgått tvångsarbete tills nu. Något ordnat arbete har hon dock aldrig haft efter 21 års ålder utan levt ihop med män de tider hon inte gått på gatan. Framförallt har hon hållit ihop med en man som nu avtjänar straffarbete för stöld och som sannolikt bidragit till att fixera henne i hennes arbetskygga livsföring.

På anstalten har hon visat sig tidvis lynneslabil och svårtillgänglig — »som att tala till en vägg» — men däremellan lugn och stillsam. Hon har hållit sig mycket för sig själv och varit ovanligt intresserad av läsning.

Vid undersökningen visar hon sig vara intellektuellt normalbegåvad men i övrigt rätt torftig och onyanserad. Hon uppträder med markerad nonchalans, fnyser fram sina svar i hånfull ton men synes också ha en hel del blödighet och självömkan bakom denna pose. Hon är fylld av bitterhet och ressentiment på grund av sin barndom — »ingen har någonsin tyckt om mig, varför skall då jag bry mig om andra». En rätt stark neurotisering får fördenskull anses föreligga men tyvärr framstår hon för övrigt som alltför torftigt utrustad för att vara mottaglig för mer ingående psykoterapi. Detta bestyrkes bl. a. genom den utförda karaktärstestningen som också ger hållpunkter för anlagandet av en konstitutionellt förankrad lynneslabilitet hos henne. Med tanke på herediteten är det ju också antagligt att hon har att dragas med anlagsbestämda svagheter i sin psykiska konstitution.

Diagnos: Psykopati (schizothym, affektlabil).

Även i detta fall hade det givetvis varit önskvärt att man kunnat utsträcka barnavårdslagens tillämpningsområde till över 21 år. I sitt nuvarande tillstånd ter sig denna kvinna som en av de många asocialt inställda psykopater för vilka samhället ännu måste sägas sakna lämpliga vårdformer. Hennes rubbning är icke så höggradig att hon kan sägas höra hemma på sjuhus. Eftersom hon använder rätt mycket sprit under sin yrkesutövning skulle möjligen alkoholistlagen kunna äga sin tillämpning på henne. Hennes spritmissbruk framstår dock snarare som en följd av än som en orsak till hennes sociala urspårande.

Fall 3. — I. A. 25 år. — Anmärkningsvärt ifråga om denna kvinna är att hon av allt att döma varit en socialt skötsam person till 24 års ålder varefter hon prostituerat sig så intensivt och hämningslöst att hon nu är ådömd sitt andra tvångsarbete på kortare tid än ett år (dömd till 6 mån. tvångsarbete i juni 1944 och likaledes 6 mån. i febr. 1945).

Det anmärkningsvärda ligger även däri att hon av allt att döma haft en god uppväxtmiljö.

I hennes medicinska förhistoria finnes emellertid en hjärninflammation, äkta danssjuka (chorea), som hon genomgått vid 7 års ålder. Den beskrivning hon själv ger av sin sjukdom är fullt typisk och av allt att döma har hon haft sjukdomen i en svårartad form. Till yttermera visso har hon tydligen vid 12 år genomgått ett svårartat recidiv av samma sjukdom. Till sjukdomsbilden hör också att hon ådragit sig ett kvarstående hjärtfel.

Vid penetrerandet av hennes liv som prostituerad är det tydligt att hon behärskas av ett starkt spritbegär som kommer henne att tillbringa var eller varannan kväll på vin- och spritrestauranger. Enligt egen utsago förtär hon dessa kvällar minst 7—8 snapsar på restaurangerna och därefter all den langarsprit hon kan komma över. På detta sätt skulle hon göra av med 150—200 kronor i veckan på sprit. För att kunna komma över så mycket pengar är det tydligt att hon måste prostituera sig särdeles intensivt. »Och om man skall vara sanningsenlig så går det åt till sprit det mesta» enligt hennes egna ord.

På anstalten är hon lugn och skötsam periodvis men får ibland lynnesutbrott då hon blir fullständigt besinningslös. När hon som på anstalten är avstängd från sprit arbetar hon emellertid bra.

Vid läkarundersökningen är hon i början spetsk och stridbar men är sedan lätt att komma till tals med. Kroppsundersökningen verifierar hennes uppgift om att hon har ett organiskt hjärtfel.

Intelligensprövning ger normala värden och karaktärstestning ger hållpunkter för s. k. dysforiska stämningväxlingar och latent ångest. Även hon själv försöker i ord beskriva dessa dysforiska tillstånd — hon känner sig »olustig» och får »en konstig oro i kroppen».

Samtliga dessa symptom — dysforin, affektlabiliteten och det besinningslösa alkoholbegäret — förekomma vid följdtilstånd efter organisk hjärnskada. Diagnosen i detta fall torde därför vara rätt säker även om man inte kunnat genom uppgifter från utomstående verifiera hennes uppgift om hjärninflammationen i barndomen.

Diagnos: Följdtilstånd efter hjärninflammation i barndomen (Status post encephalit.)

Att denna kvinna hör hemma under medicinsk vård torde utan vidare framgå av det sagda. Eftersom hennes sjukdom socialt tar sig uttryck i ett omåttligt alkoholbegär skulle man kanske i första hand vilja se henne placerad på någon alkoholistavdelning på sjukhus enligt den försöksverksamhet som redan är i gång.

Fall 4. — L. L. 30 år. — Född utom äktenskap och uppväxt i Stockholm hos modern. Fadern har hon föga minne av.

Den stora katastrofen i hennes liv synes ha inträffat då modern blev sinnessjuk och förd till sjukhus. Den nu undersökta kvinnan var då 21 år gammal och säger sig ha tillgripit prostitutionen som ett medel att försörja sig när hon blev ensamstående. Tydligtvis har hon dock tagit detta steg

under inflytande av en väninna som redan var förfaren. Hon slutade emellertid inte sitt arbete helt utan levde som halvprostituerad.

Strax efter det hon börjat prostituera sig blev hon tagen av polisen och sänd till ett av Frälsningsarméns räddningshem. Denna procedur med polisförhör och placering på anstalt synes ha gjort ett mycket djupt intryck på henne. Hon beskriver under stark men tillbakahållen affekt vilka obehagskänslor hon erfor när man tog fingeravtryck på henne o. d. Placeringen på räddningshemmet säger hon sig också ha upplevt som en social brännmärkning.

Efter denna tid har hon också med anmärkningsvärd motståndslöshet fortsatt sitt liv som prostituerad. Hon avtjänar därför nu sitt 6:e tvångsarbete under loppet av 9 år. Dessutom har hon avtjänat 3 månaders straffarbete för stöld. Under dessa 9 år har hon på så sätt ådömts frihetsförlust under närmare $5\frac{1}{2}$ år, d. v. s. under $\frac{2}{3}$ av denna del av sitt liv.

Trots denna intensiva och långvariga prostitution ter hon sig enligt anstaltspersonalen egentligen icke förfallen. Tvärtom sticker hon av mot det vanliga tvångsarbetsklientelet när hon återkommer till anstalten på grund av sin propra klädsel, som beskrives som ovanligt diskret och stilfull för att vara hos en gatuprostituerad. — På anstalten har hon emellertid också gjort sig känd för ett ombytligt lynne och ett lättroligt temperament och betecknas som nervös. I arbetet är hon duktig men saknar uthållighet.

Vid den företagna undersökningen visar hon sig också vara av en helt annan typ än de övriga intagna. Hon är intellektuellt överbegåvad (intelligenskvot 133) och är reflekterande över sitt och kamraternas öde på ett helt annat sätt än de övriga.

Samtidigt framträder emellertid såväl vid karaktärstestning som vid undersökningssamtal starka neurotiska symptom, framförallt i form av bakomliggande ångest och affektlabilitet. Hon uppträder forcerat, nästan hektiskt, har ett tydligt ökat kontaktbehov och är alltigenom spänd och rastlös.

Den närmare naturen av denna kraftiga ångestneuros låter sig inte fastställa utan en mer ingående analys. Samtidigt har man emellertid även att räkna med en konstitutionell botten till symptomen, detta med tanke på både herediteten och symptomens intensitet och konstans under åren.

Diagnos: Ångestneuros + Psykopati?

Ur behandlingssynpunkt är detta fall nu efter 10 års prostitution med tydföljande spritvanor och allmän slapphet säkerligen svårbemästrat. Möjligheterna att socialt återföra henne minskas ytterligare därav att hon är halvt invaliderad genom en kronisk äggstocksinflammation på gonorroisk bas.

I sitt nuvarande tillstånd torde hon därför få inräknas i den stora skaran av s. k. psykopater för vilka, som ovan påpekats, någon särskilt avpassad vårdform ännu icke finnes. Som ett symptom på hennes psykiska rubbning får man även betrakta hennes spritbegär och hennes reaktion på sprit som kännetecknas av en särdeles lössläpphet som i sin tur medför att hon mycket lätt uppträder störande och blir tagen av polisen. För den händelse man som en nödfallsutväg skulle kunna tänka sig ett omhändertagande av henne inom alkoholistvården måste man emellertid ur läkarsynpunkt betona behovet av psykoterapi och medicinskt sakkunnig vård för henne som den sjuka människa hon är.

Ur läkarsynpunkt måste man också framhäva att hennes öde säkert skulle ha kunnat bli annorlunda om man, då hon första gången omhändertogs vid 21 års ålder, hade haft resurser att ge henne en verklig psyko-terapeutisk behandling och därmed också undvika den känsla av att bli definitivt utstött ur samhället som hon nu i stället kom att erfaras. Fallet torde därför framförallt illustrera nödvändigheten av att ha psyko-terapeutiskt skolad personal på de poster där man har att ta hand om debutanterna inom prostitutionen.

Fall 5. — E. P. 30 år. — Ehuru dömd till tvångsarbete för andra gången inom loppet av två år är denna kvinna till sin livsföring och läggning framförallt alkoholist. Hennes fader var svår alkoholist och även en farbroder skall ha missbrukat sprit. Själv dricker hon hejdlöst och urskillningslöst vad hon kan komma över i spritväg, hårvatten, rödsprit o. s. v. Alltsedan hon började leva som halvprostituerad vid 21-årsåldern har prostitutionen endast varit hennes utväg att komma över sprit eller pengar till sprit. Själv är hon också fullt på det klara med att »det är spritens fel alltihop».

På anstalten har hon visat sig ytterst naiv och nära nog småfjällig av pur barnslighet.

Vid undersökningen är hennes infantila reaktionstyp också högst påtaglig. Även kroppstyp och utseende bär tydliga infantila drag. Intelligenstestning visar att hon är debil på gränsen till imbecillitet (intelligensåldern = 12 år 10 mån.) och karaktärstestning tyder framförallt på stor torftighet och tomhet i hennes själsliga utrustning.

Diagnos: Debilitet + Psykopati.

Eftersom alkoholismen är det mest framträdande och socialt ödesdigra draget hos denna kvinna synes hon rätt klart vara att hänföra till alkohollstvärdern. Alternativet skulle i så fall vara sinnessjukvården dit hon också kan anses vara ur psykiatrisk synpunkt kvalificerad på grund av det starka inslaget av allmän utvecklingshämning och hela hennes virriga och bortkomna sätt att reagera inför uppkomna situationer, vilket i och för sig medför ett starkt behov av vård och övervakning.

Fall 6. — M. B. 32 år. — Uppväxt i ett religiöst arbetarhem där hon fick en mycket sträng fostran. Hon skall exempelvis aldrig ha fått gå på bio under hela barndomen, än mindre besöka en dansbana e. d.

Enligt egen utsägo skall hon ha haft barnförlamning som liten och föräldrens varit bunden till sängen från 1½- till 2-årsåldern. Hon skall vidare under hela sin uppväxttid ha varit ett nervöst barn med benägenhet för svimningar, ångestdrömmar om nätterna o. d.

Hon skall ha börjat prostituera sig relativt sent — vid 27 års ålder — då hon redan var gift för andra gången. Den direkta anledningen därtill uppger hon själv vara att »man kom in i sådana kretsar». Såvitt man kan bedöma med ledning av hennes egen berättelse synes också spritbegär och behovet av laddade yttre upplevelser ha spelat in som drivfjäder. I motsats till de övriga undersökta kvinnorna förefaller hon också ha drivits av ett stegrad sexualbegär (nymphomani), vilket utbildats på basen av en från början bestående frigiditet (möjligen som kompensationsfenomen till denna).

På grund av hennes arroganta och utmanande uppträdande då hon fått sprit i sig synes polisen snart ha fått ögonen på henne. Till en början var hon oätkomlig för lösdrivarlagen eftersom hon var gift och mannen för-

sörjde henne på hederligt sätt men sedan detta hennes andra äktenskap gått i sär fick hon två varningar i tät följd och »sedan brydde jag mig inte om någonting — det var meningslöst alltihop tyckte jag».

1942 har hon att döma av hennes egen beskrivning och den använda behandlingsmetoden ha blivit behandlad för hjärnsyfilis. Hon skall bl. a. ha varit »hemskt nervös» innan och fått mycket dåligt minne vilket gör en begynnande paralyse misstänkt.

Hon dömdes i november 1943 till 6 mån. tvångsarbete och i december 1944 till likaledes 6 mån. tvångsarbete. Dessförinnan hade hon i mars 1941 dömts till 5 mån. straffarbete för stöld.

Under de senare åren har hon hållit ihop med ökända soutenörer.

Under anstaltsvistelsen i Karlstad har hon visat sig smutsaktig och slarvig, rastlös och oföretagsam.

Intelligenstestning visar att hon är debil på gränsen till imbecillitet (intelligensålder 12 år 7 mån.). Möjligtvis rör det sig dock inte om primär intelligensnedsättning utan om en sekundär sådan (lätt demens) till följd av hjärnsyfilis. Karaktärstestningen tyder också på svagt intellekt och dessutom på en kraftig affektabilitet och en utpräglat egoцентриsk och impulsiv läggning. Dessutom framträder i detta prov konfabulatoriska tendenser.

Diagnos: Debilitet + Sviter efter hjärnsyfilis + Psykopati.

Lämnad åt sig själv ute i samhället torde denna kvinna mycket snart komma att djupt förfalla både kroppsligen och själsligen. För att rädda henne från detta öde synes intagning på sinnessjukhus (Västra Marks sjukhus för asociala imbecilla kvinnor) vara indicerad.

Fall 7. — E. E. 35 år. — Detta fall är anmärkningsvärt såtillvida att kvinnan visat en rätt stor social driftighet, skaffat sig en god utbildning och drivit kaféerörelse med framgång i flera år, tills hon med ett slag vid 22 års ålder började hänge sig åt prostitution.

Vid denna ålder träffades hon också av hopade yttre motgångar och inre påfrestningar. Hon var förlovad och hade en dotter tillsammans med fästmannen. Hon hade själv hand om barnet, som emellertid dog vid 4 års ålder. Strax därefter tog hennes förhållande med fästmannen slut och hon själv blev opererad för någon gallåkomma, enligt vad hon uppger. I samband därmed synes hon ha drabbats av någon endokrin rubbning. Hon fetmade på kort tid mycket starkt och inlades på sjukhus där hon behandlades med sköldkörtelpreparat.

Samtidigt inträdde en psykisk omstämning hos henne — hon blev däsigg, olustig och oföretagsam.

Under detta själstillstånd förlorade hon sitt arbete och »kom i sådant sällskap att man började gå ute». Redan efter kort tid fick hon en varning för lösdriveri men säger själv att hon helt enkelt inte förstod vad det innebar.

Hon dömdes därefter första gången till tvångsarbete 1935. Efter utskrivningen synes hon sedan periodvis ha fört en åtminstone relativt ordnad tillvaro med enklare tvättinrättningar, tobaksbutiker o. d. som näringsfång (möjligen delvis som camouflage för prostitution).

Hon har icke varit straffad för brott mot strafflagen och icke varit smittad med venerisk sjukdom.

Under sin vistelse på tvångsanstalten första gången skall hon ha varit en mjuk och vänlig varelse som skötte sig utan anmärkning. Under sin nuvarande anstaltsvistelse, 10 år senare, beskrives hon som en helt annan människa, högdragen, intrigant och arbetslustig.

Undersökningen visar att hon är intellektuellt normalbegåvad men stelnad och stereotyp i sitt känslö- och viljeliv. Kroppsligen är hon påfallande tjock och oformlig.

Totaliter ger hon på detta sätt intryck av att lida av någon endokrint förankrad rubbning med symptom både från den kroppsliga och själsliga sfären. I brist på mer ingående undersökningsfynd på denna punkt torde man emellertid vara berättigad att preliminärt hänföra henne till gruppen av s. k. psykopater, närmast med stöd av de karaktärs- och lynnesegenheter hon otvetydigt företer.

Diagnos: Endokrin rubbning? + Psykopati.

Ur vårdsynpunkt är denna kvinna uppenbarligen i behov av läkarkontroll på grund av sin sjukliga fetma och sina sannolikt därmed sidoordnade psykopatologiska symptom. Närmast torde hon vara att hänföra till någon form av psykopatvård. Då som redan ett par gånger tidigare påpekats samhället ännu är så gott som blottat på sådana vårdmöjligheter får man som en nödfallsutväg hänvisa till sinnessjukvården.

Fall 8. — J. J. 49 år. — En i förtid åldrad kvinna, vithårig och avtrubbad, efter att ha levt som prostituerad så gott som oavbrutet sedan 20-årsåldern. Hon började gå på gatan i samband med krigsutbrottet 1914 då hon inte längre kunde fortsätta som servitris på båtar.

Fullgör nu sitt 12:e tvångsarbete. Under åren 1917—1934 ådömdes hon 10 tvångsarbetsstraff på sammanlagt 11 år 2 mån. Av sitt liv som vuxen kvinna, mellan 20 och 40 år, har hon sålunda tillbringat över hälften på tvångsarbetsanstalt utan att det kunnat föra henne på bättre vägar. Egenomligt nog är hon däremot icke straffad för brott mot strafflagen.

Vid undersökningen framstår hon som en slapp och avtrubbad kvinna, galghumoristisk och pratsam men rätt tom bakom denna vänliga fasad. I intellektuellt avseende är hon normalbegåvad men helt utbränd genom det liv hon haft att föra, inklusive sprit, vanvårdad syfilis etc.

Diagnos: Psykopati (hyperthym, slapp).

Fall 9. — G. E. 54 år. — Dömd för spritlangning 8 gånger, därav 5 gånger enligt strafflagen och 3 gånger enligt lösdrivarlagen. Hon synes däremot inte ha levt på prostitution.

— Undersökningen visar att hon är imbecill (intelligensålder 11 år 7 mån.) samt i karaktärsavseende förljugen, dåligt realitetsanpassad och kraftigt affektlabil.

Diagnos: Imbecillitet + Psykopati.

Fall 10. — O. S. 61 år. — Inskreven på prostitutionsbyrå 1910, därefter hela sitt liv levt som prostituerad. Ett par gånger hörd som misstänkt för stöld men aldrig dömd enligt strafflagen.

Vid undersökningen visar hon sig vara normalbegåvad i förståndsavseende men mycket yllig och flack i sitt känsloliv. Mjuk och vänlig i sitt uppträdande, verserad och konversabel, lägger an på att visa de fina maner hon tydligen lärt sig när seklet var ungt.

Diagnos: Psykopati.

Dessa tre sista relaterade fall tillhöra redan genom sin ålder en kategori som det inte längre torde vara mycket att göra åt ur vårdsynpunkt. Två av dessa kvinnor (fall 8 och 10) synas närmast vara fattigvårdsfall för den händelse samhället inte kan kosta på sig att nu låta dem leva i frihet resten av sitt liv sedan de hållits inspärrade större delen av sin vuxna tillvaro. Spritlangerskan (fall 9) bör på grund av sin större samhällsfarlighet omhändertagas av imbecillvården.

I nedanstående tablå har slutligen gjorts en sammanställning av de tio undersökningsfallen, fördelade efter ålder, diagnos och föreslagen behandling.

<i>Alder.</i>	<i>Diagnos.</i>	<i>Föreslagen behandling.</i>
M. K. 22 år	Psykisk utvecklingshämning med lätt imbecillitet + Neuros.	Anstalt för asociala imbecilla.
M. J. 25 år	Psykopati.	Psykopatvård eller alkoholistvård.
I. A. 25 år	Följdillstånd efter hjärninfamation i barndomen.	Alkoholistvård.
L. L. 30 år	Angestneuros + Psykopati.	Psykopatvård eller alkoholistvård.
E. P. 30 år	Debilitet + Psykopati.	Alkoholistvården.
M. B. 32 år	Debilitet + sviter efter hjärnsyfilis + Psykopati.	Sinnessjukvård.
E. E. 35 år	Endokrin rubbning? + Psykopati	Psykopatvård eller sinnessjukvård.
J. J. 49 år	Psykopati.	Fattigvården.
G. E. 54 år	Imbecillitet + Psykopati.	Anstalt för asociala imbecilla.
O. S. 61 år	Psykopati.	Fattigvården.

Av denna sammanställning framgår att mer eller mindre utpräglade psykopatologiska drag kunnat påvisas hos samtliga de undersökta. I flertalet fall kan också konstateras att det rationella omhändertagandet av dessa individer borde ha kunnat ske långt tidigare därest de i tid blivit föremål för psykiatrisk specialistundersökning. Eftersom detta undersökningsresultat överensstämmer med vad som kunde påvisas vid undersökningen av Landskrona-klientelet 1938 framstår kravet på obligatorisk psykiatrisk undersökning åtminstone av samtliga de prostituerade kvinnor för vilka anstaltsvisstelse ifrågasattes, som synnerligen starkt motiverat. I ett par av undersökningsfallen har därjämte framskymtat ett behov av speciella psykoterapeutiska resurser hos de samhällsorgan som ha hand om unga kvinnor som just börjat ägna sig åt prostitution.

Under rubriken föreslagen behandling har i tablan även införts begreppet psykopatvård närmast för att markera det behov av sådan vård som ger sig tillkänna även inom den begränsade grupp av kroniskt asociala personer som de anstaltsvårdade prostituerade kvinnorna utgöra. Sådan vård har föreslagits i främsta rummet beträffande 3 av de undersökta 10 kvinnorna.

Begränsar man frågeställningen till vad som i nuvarande stund kan vara praktiskt genomförbart erhålles följande tabla.

Föreslagen behandling.	Antal fall.
Anstalt för asociala imbecilla	2
Annat sinnessjukhus	2
Alkoholistanstalt	4
Fattigvårdsanstalt	2

Ur läkarsynpunkt kan den nuvarande anstaltsvården för dessa kvinnor inte i något fall sägas utgöra en vårdform som är ägnad att tillrättaföra dem eller som är anpassad efter deras psykiska tillstånd. Inspärrandet av dessa kvinnor på en tids tvångsarbete ter sig varken rationellt eller humant.

Uppgifter rörande tidigare intagna kvinnliga tvångsarbetare.

Den genomsnittliga beläggningen på lösdriivaravdelningen vid Karlstad-fängelset illustreras av följande siffror rörande det högsta och lägsta antal kvinnor som samtidigt varit intagna under de olika åren sedan avdelningen öppnades hösten 1941.

	högst	lägst
1941	37	—
1942	44	25
1943	39	22
1944	49	26
(1945		11)

Som synes ha beläggningssiffrorna genomgående hållit sig låga men även rätt jämna om man undantar innevarande år då en markerad sänkning lyckas ha satt in.

Eftersom det stora flertalet kvinnor avtjänat tvångsarbete under längre tid än ett år kommer totalantalet kvinnor, som passerat anstalten sedan 1941, inte att uppgå till mer än 91.

Om dessa kvinnor finnas vid anstalten tillgängliga en del uppgifter på de registreringskort som uppläggas över varje kvinna vid hennes utskrivning. Det ligger i sakens natur att sådana uppgifter på ett kort med begränsat utrymme måste bli synnerligen summariska. Icke desto mindre har det syntts vara av visst intresse att göra en del enkla sammanställningar av de upplysningar som kunna utvinnas ur dessa kort. Till det undersökningsmaterial, som de 91 kvinnorna representera, ha därvid på en del punkter kunnat adderas de 10 nu intagna tvångsarbeterskorna så att totalantalet fall blivit 101.

Aldersfördelningen bland kvinnorna framgår av nedanstående tablå.

	Antal fall
20—25 år	23
25—30 år	23
30—35 år	21
35 år eller däröver	34
	101

En tredjedel av detta anstaltsklientel bland kvinnliga lösdrivare är sålunda 35 år eller däröver. Som det framgår av den tidigare lämnade redogörelsen för de 10 enskilda fallen är det heller inte helt ovanligt att även kvinnor uppåt 50—60-årsåldern kunna påräkna en kundkrets som gatuprostituerade. Detta vid första påseendet kanske överraskande konstaterande här f. ö. också framkommit i tidigare undersökningar.

Tvärtemot vad man kanske skulle kunna förmoda är det heller ingen ovanlighet att dessa kvinnor ingått äktenskap. I detta undersökningsmaterial har så skett i en tredjedel av fallen, låt vara att äktenskapet sedermera upplösts i ett stort antal fall, genom laglig skilsmässa eller helt enkelt genom att makarna flyttat i sär. Förhållandena på denna punkt belysas närmare av följande tablå.

	Antal fall
gifta och samboende med maken	10
» , ej » » » »	10
frånskilda, ej omgifna	9
» , omgifna	2
änkor	2
ogifta, samboende	40
» , ej samboende	58
	101

I detta sammanhang kan också nämnas att direkta uppgifter om att maken i själva verket tjänstgjort som den prostituerade kvinnans soutenör eller att hon överhuvud haft en soutenör föreligger beträffande 8 kvinnor. Verkliga antalet soutenörförbindelser får givetvis antagas ligga mycket högre.

I de tidigare lämnade redogörelserna för de 10 kvinnor som undergått direkt undersökning framskyntade i flera fall olyckliga hemförhållanden under barndomen som bakgrund till deras sedermera sädvridna sociala utveckling. Vid genomgången av utskrivningskortet rörande de 91 kvinnorna var det också, trots de mycket summariska uppgifterna, påfallande hur ofta deras uppväxtsituation avvikit från den normala uppväxten, i ett hem med två föräldrar. Nedanstående tablå ger en översikt av detta.

	Antal fall
Vanligt föräldrahem	43
Ensam moder	5
Moder + styvfader.....	3
Far- eller morföräldrar	5
Ett fosterhem	19
Flera fosterhem	6
Ingen eller osäker uppgift	20
	101

Med den kännedom man numera har om betydelsen av hemmiljön under uppväxtåren för individens senare psykiska utveckling och sociala anpassning, måste det framhållas som mycket anmärkningsvärt att en från normen avvikande uppväxtsituation förekommit i åtminstone hälften av fallen ifråga om detta kvinnliga lösdrivarklientel. Detta sakförhållande utgör ett klart indicium både beträffande beskaffenheten hos deras föräldrar som satt barn till världen utan att själva kunna eller vilja ta hand om dem och beträffande möjligheterna till tidiga psykiska störningar hos de kvinnor som sedermera hamnat på tvångsarbetsanstalten.

En annan orsaksfaktor att ta hänsyn till, kanske mera då det gäller att belysa vad som fixerat dessa kvinnor i deras prostitutionstillvaro, är givetvis spriten. På utskrivningskortet finnas ett par rubriker av vilka den ena anger om kvinnan kan anses vara hemfallen åt spritmissbruk och den andra om hon var berusad vid »brottstillfället» (samma registreringskort användas både för tvångsarbetare och vanliga fångar vilket förklarar denna rubriksättning). Givetvis äro uppgifterna på denna punkt mycket osäkra. Eftersom det dock har intresse, bl. a. ur behandlingssynpunkt, att erfara hur ofta anstaltspersonalen, närmast fängelsedirektören, uppfattat kvinnorna som mer eller mindre alkoholiserade har en sammanställning på denna punkt gjorts i nedanstående tablå.

Hemfallna åt spritmissbruk	15
Ej hemfallna åt spritmissbruk men berusade vid »brottstillfället»	41
Övriga	35
	91

En tredje orsaksfaktor som sökt belysas med ledning av de knapphändiga uppgifterna på utskrivningskortet är tecken på eventuella psykiska störningar hos de intagna kvinnorna. Även dessa uppgifter äro givetvis synnerligen osäkra. Som mätare på frekvensen och kanske också arten av de för en icke psykiatriskt utbildad person iakttagbara psykiska defekterna hos ifrågavarande klientel kunna de kanske dock förtjäna återgivas i sammanträngd form. Självfallet få de angivna siffrorna endast betraktas som minimala för de grövre och mer uppenbara bristerna.

Förståndssvaghet	10
Framträdande lynnesegenheter, »psykopati» o. d.	21
Karaktärssvaghet o. d.	21
Höggradig nervositet	12
Sinnessjukdom	2
Ingen direkt anmärkning	25
	<hr/> 91

Får man döma av dessa tal skulle sålunda åtminstone $\frac{3}{4}$ av det kvinnliga tvångsarbetsklientelet förete så markerade psykiska särdrag att dessa äro uppenbara även för en icke fackutbildad bedömare.

Uppgifterna på utskrivningskortet ha även kunnat utnyttjas för att belysa otillräckligheten i de resurser som för närvarande stå anstaltsledningen till buds när det gäller att ordna för kvinnorna vid deras utskrivning. Uppgifterna gälla närmast den åtgärd som då kunnat vidtagas för att skaffa dem arbete.

Antal fall

Arbete anskaffat	24
Kvinnan hänvisad att själv söka arbete vid arbetsförmedling o. d.	29
Kvinnan hänvisad till bestämd person för att få hjälp (syster Katarina Ottow o. a.)	32
Överförd till sinnessjukhus	1
Överförd till kroppssjukhus	1
Överförd till straffanstalt	4
	<hr/> 91

Det kan anmärkas att i 5 fall då arbete anskaffats, finns på kortet också antecknat att kvinnan aldrig rest dit. I själva verket torde också den ansvariga anstaltspersonalen som regel hysa mycket ringa tilltro till de vidtagna åtgärdernas effektivitet ur synpunkten att återföra den utskrivna kvinnan till en ordnad tillvaro. Denna pessimism inför resultatet av den egna behandlingen framstår hjärt i de anteckningar på utskrivningskortet som anstaltspersonalen gjort beträffande den sociala prognosen för de olika kvinnorna. En sammanställning av dessa anteckningar ger följande resultat.

Antal fall

»Hopplösa fall» o. d.	15
Sannolikt återfall o. d.	31
Möjligen ej återfall o. d.	20
Ingen uppgift	24
	<hr/> 91

Som slutdom över den nuvarande anstaltsbehandlingen av kvinnliga lösdrivare kan man sålunda sätta att ledningen för tvångsarbetsanstalten inte anser sig kunna räkna ens med möjligheten av ett gynnsamt behandlingsresultat i mer än kanske en femtedel av fallen.

Bilaga C till strafflagberedningens yttrande.

Statistik för Stockholm.

Anhållna lösdrivare åren 1940—1944 samt första kvartalet 1945.

A. Manliga.

År	Ant. an-hållna	Av de anhållna					Av de häktade		
		frigåvos utan åtgärd	överl. till fattigv. anst. el. sjukh.	omhändertogos som alko-holister	var-nades	häk-tades	förpas-sades t. fattigv. anst.-el. sjukhus	frigå-vos med var-ning	döm-des till tvångs-arbete
1940	340	126	14	10	134	56	11	10	35
1941	317	126	26	5	113	47	11	6	30
1942	493	276	27	19	123	48	13	3	32
1943	422	253	20	9	104	36	6	1	29
1944	307	204	14	15	48	26	2	4	20
1945 1:a kv.	72	51	2	3	13	3	—	1	2
Summa....	1951	1036	103	61	535	216	43	25	148

B. Kvinnliga.

1940	314	148	14	2	96	54	16	6	32
1941	446	268	34	2	105	37	10	2	25
1942	398	265	36	6	60	31	3	6	22
1943	495	390	15	3	61	26	1	6	19
1944	434	345	14	3	46	26	3	4	19
1945 1:a kv.	78	68	3	—	6	1	—	—	1
Summa....	2165	1484	116	16	374	175	33	24	118

Av de icke varnade eller häktade meddelades 902 män och 1316 kvinnor muntlig tillrättavising för lösdriveri.

Bilagor till strafflagberedningens yttrande.

Statistik för Göteborg.

Anhållna lösdrivare åren 1940—1944 samt första kvartalet 1945.

A. Manliga.

År	Ant. an- hållna	Av de anhållna					Av de häktade		
		frigåvos utan åtgärd	överl. till fattigv. anst.	omhän- dertogos söm alko- holister	var- nades	häk- tades	förpäs- des till fattigv. anst. el. sjukhus	frigå- vos med var- ning	döm- des till tvångs- arbete
1940	150	41	2	7	92	8	—	2	6
1941	77	21	3	4	43	6	—	4	2
1942	95	38	3	1	49	4	—	1	3
1943	83	29	1	1	50	2	—	—	2
1944	118	44	3	—	59	12	1 ¹⁾	4	7
1945 I:a kv.	55	17	5	2	26	5	—	—	5
Summa	578	190	17	15	319	37	1	11	25

B. Kvinnliga.

1940	49	18	2	—	27	2	—	2	—
1941	53	16	—	—	29	8	—	4	4
1942	91	33	1	1	50	6	—	2	4
1943	95	26	—	—	53	16	—	4	12
1944	116	49	3	1	47	16	3 ²⁾	3	10
1945 I:a kv.	23	8	—	—	12	3	—	2	1
Summa	427	150	6	2	218	51	3	17	31

1) Sinnessjukhus. 2) 1 sinnessjuk; 2 fattigvård.

Bilaga F till strafflagberedningens yttrande.

Statistik för Mahmö.

Anhållna lösdrivare åren 1940—1944 samt första kvartalet 1945.

A. Manliga.

År	Antal an-hållna	Av de anhållna					Av de häktade		
		frigåvos utan åtgärd	överl. till fattigv. anst.	omhändertogs som alko-holister	var-nades	häk-tades	förpassa-des till fattigv. anst. el. sjukhus	frigåvos med var-ning	döm-des till tvångs-arbete
1940	69	42	¹⁾	¹⁾	21	6	—	—	6
1941	88	34	5	14	29	6	^{1^{b)}}	1	4
1942	45	28	2	11	3	1	^{1^{b)}}	—	—
1943	57	28	3	6	14	6	—	—	6
1944	46	26	—	5	12	3	—	—	3
1945 1:a kv.	6	2	1	2	1	—	—	—	—
Summa....	311	160	11	38	80	22	2	1	19

B. Kvinnliga.									
1940	16	6	¹⁾	¹⁾	10	—	—	—	—
1941	33	17	1	—	14	1	—	—	1
1942	24	12	—	1	11	—	—	—	—
1943	50	27	—	—	19	4	—	—	4
1944	36	21	—	—	12	3	—	—	3
1945 1:a kv.	3	1	1	—	1	—	—	—	—
Summa....	162	84	2	1	67	8	—	—	8

¹⁾ Uppgift saknas. ²⁾ Fattigvårdsanstalt. ³⁾ S:t Lars sjukhus.

Bilaga G till strafflagberedningens yttrande.

Statistik för Norrköping.

Anhållna lösdrivare åren 1940—1944 samt första kvartalet 1945.

A. Manliga.

År	Antal an-hållna	Av de anhållna					Av de häktade		
		frigåvos utan åtgärd	överl. till fattig-vårdsanst.	omhändertogos som alko-holister	varna-des	häk-tades	förpassa-des till fat-tigv.anst. el.sjukhus	frigåvos med var-ning	döm-des till tvångs-arbete
1940	10	7	—	—	2	1	—	—	1
1941	10	4	—	—	4	2	—	—	2
1942	19	9	1	—	6	3	1 ¹⁾	—	2
1943	11	4	1	1	5	—	—	—	—
1944	15	7	1	—	7	—	—	—	—
1945 1:a kv.	3	3	—	—	—	—	—	—	—
Summa	68	34	3	1	24	6	1	—	5

B. Kvinnliga.

1940	4	2	—	—	1	1	—	1 ²⁾	—
1941	2	1	—	—	1	—	—	—	—
1942	2	1	—	—	—	1	—	—	1
1943	1	1	—	—	—	—	—	—	—
1944	0	—	—	—	—	—	—	—	—
1945 1:a kv.	0	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	9	5	—	—	2	2	—	1	1

1) Fri för intagn. å alk.anst. 2) Intagn. å Frälsningsarméns räddn.-hem.